

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

**Obnova kulturních památek, především sakrálních, ve
venkovských obcích Českokrumlovsko po roce 1989**

Vedoucí práce: PhDr. Jan Podlešák

Autor práce: Lukáš Groulík

Studijní obor: ŠJ-OV

Ročník: 6.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím uvedených pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 24. 4. 2009

Lukáš Groulík

Mé poděkování patří PhDr. Janu Podlešákovi za odborné vedení této diplomové práce, za jeho cenné rady i odborné připomínky, které dopomohly k jejímu vypracování.

Děkuji rovněž panu Eduardu Benešovi a Mgr. Patriku Červákovi za zprostředkování důležitých informací, jakož i panu Horstu Löfflerovi za jeho vstřícnost a ochotu. Mé poděkování patří všem, kteří mi věnovali svůj čas i své poznatky.

Obsah

Anotace v češtině.....	3
English Annotation.....	4
1 Úvod.....	5
2 Nástin vývoje česko-německého soužití.....	6
2.1 Vývoj do roku 1918.....	6
2.2 Rozpad Rakouska-Uherska a následky první světové války.....	8
2.3 Mnichov a druhá světová válka.....	10
2.4 Odsun.....	11
2.5 Nové osídlení a nástup komunismu.....	13
2.6 Změny po roce 1989.....	14
3 Charakteristika regionu.....	15
4 Příčiny zkázy kulturních památek.....	17
4.1 Odsun Němců.....	17
4.2 Noví obyvatelé bez kořenů.....	20
4.3 Vojenské újezdy.....	21
4.4 Vznik hraničních pásem.....	22
4.5 Lipenská přehrada.....	23
5 Významné obce z hlediska obnovy památek.....	24
5.1 Zadní Zvonková.....	24
5.2 Svatý Tomáš.....	29
5.3 Světlík.....	33
5.4 Svatý Kámen.....	36
5.5 Cetviny.....	41
5.6 Pohoří na Šumavě.....	46
6 Významné osobnosti regionu.....	51
6.1 P. Engelmar Hubert Unzeitig.....	51
6.2 P. Tecelin Josef Jaksch.....	54
6.3 P. Franz Irsigler.....	56
6.4 P. Michal Tkáč.....	58
6.5 Wenzel Jaksch.....	61
6.6 Johannes Urzidil.....	65
6.7 Hans Watzlik.....	68
7 Závěr.....	70
8 Summary.....	73
9 Příloha.....	76
10 Seznam pramenů a literatury.....	92

**Obnova kulturních památek, především sakrálních, ve venkovských obcích
Českokrumlovska po roce 1989**

Anotace v češtině

Tato diplomová práce se zabývá opravami kulturních památek, především sakrálního charakteru, ve venkovských obcích okresu Český Krumlov po roce 1989 – v území dříve osídleném německým obyvatelstvem.

Úvodní části práce zachycují vývoj česko-německého soužití v českých zemích s jeho historickými kapitolami, stejně jako i dopad neblahých událostí z let 1938-1989 na stav kulturních památek, zejména sakrálních, v českém pohraničí, zvláště na Českokrumlovsku. Následující oddíl je věnován historii a především obnovám těchto památek. Tyto rekonstrukce jsou společným dílem přeshraniční spolupráce Čechů zejména s odsunutými německými krajany. Závěrečná část diplomové práce je obohacena životopisnými medailony významných osobností, které jsou spjaty s touto oblastí.

**Renewal of cultural heritage, particularly of sacral ones, in areas
of Český Krumlov region after 1989**

English Annotation

This thesis deals with cultural sights reconstruction, particularly of sacral character, in villages of Český Krumlov district - in a region formerly inhabited by German population.

The introductory parts focus on the development of Czech-German co-existence in Czech lands with its historical chapters, as well as on the impact of the 1939-1989 events on cultural sights condition in the Czech borderland, particularly in the region of Český Krumlov. The following part is dedicated to history and mainly to the reconstruction of these sights. These reconstructions are a common venture of a cross-border cooperation of Czechs with expatriated German compatriots. The final part of the thesis is enriched by brief biographies of significant people who have bonds to this region.

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce *Obnova kulturních památek, především sakrálních, ve venkovských obcích Českokrumlovského kraje po roce 1989* vyrostla z mého zájmu o tuto problematiku, ve kterém následuji svého zesnulého otce ing. Karla Groulíka, který se od začátku 90. let podílel na záchraně sakrálních památek na českokrumlovském okrese a v rámci českých zemí i na úsilí o usmíření mezi Čechy a vysídlenými německými krajanů.

Ve výkladu jsem se snažil zachytit jak vývoj česko-německého soužití v českých zemích s jeho historickými kapitolami, tak i dopad neblahých událostí z let 1938-1989 na stav kulturních památek, zejména sakrálních, v českém pohraničí, zvláště na Českokrumlovsku. Devastaci těchto památek, ale i jejich obnovu, která je společným dílem přeshraniční spolupráce Čechů zejména s odsunutými německými krajanů, jsem se snažil poznat jak ze studia, tak i z autopsie. Podařilo se mi shromáždit velké množství faktografie, kterou jsem z větší části uplatnil v diplomové práci. Téma navíc obohacuji životopisnými medailony významných osobností, které jsou spjaty s daným regionem.

Obnově kulturních památek, především sakrálních, v pohraničí příkládám velký význam nejen z hlediska náboženského, ale i jako jedné z cest ke znovunavázání pokojných a přátelských vztahů mezi Čechy, Němci a Rakušany – včetně sudetoněmeckých krajanů. Chci věřit, že i tato diplomová práce bude příspěvkem, byť skromným, k pravdivému poznání minulosti a k složitému procesu vzájemného smíření mezi námi a německy mluvícími sousedy.

2 *Nástin vývoje česko-německého soužití*

2.1 *Vývoj do roku 1918*

Dějiny českých zemí jsou již od svých počátků úzce spjaty s dějinami okolních německých zemí. Ještě před příchodem slovanských kmenů na české území v 6. století zde sídlili Keltové, kteří byli poté vytlačeni germánskými kmeny Markomanů a Kvádů.

Opravdové soužití začíná „až“ ve 12. a 13. století, když čeští králové a knížata zvou německé řemeslníky, horníky, kupce a umělce, aby zde osidlovali a zvelebovali v té době pouze řídko obydlená pohraniční území. Tito přicházeli především z nedalekého Bavorska, Rakouska, Saska a Falce. V Praze žili Němci již od 11. století a kolem roku 1176 jim byla udělena zvláštní práva českým knížetem Soběslavem II. Nesmíme opomenout, že před nimi a současně s nimi přicházeli do Prahy i Židé, kteří v českých zemích v následujících stoletích pomáhali utvářet naprosto specifickou česko-německo-židovskou kulturu. Od 10. století byly české země součástí Svaté říše římské a za vlády císaře Karla IV. a Rudolfa II. dokonce i jejím mocenským a kulturním centrem. Češi a Němci žili téměř 800 let „*nebeneinander, miteinander und durcheinander*“¹, a když už někdy stáli proti sobě, bylo to z důvodů jiných než národnostních. Národnostní rozdíly byly až do 19. století velmi okrajovým tématem. Většina napětí, sporů a válek v českých zemích byla v průběhu dějin zapříčiněna především sociálními, mocenskými a náboženskými rozdílnostmi.

Je samozřejmé, že vztahy obou národů nebyly vždy ideální, na druhou stranu však je třeba říci, že neexistuje a nikdy neexistovalo žádné společenství (ať už se jedná o rodinu, sousedství, obec nebo stát apod.), kde by panovala absolutní harmonie mezi všemi. Je přece evidentní, že nejvíce třenic a neshod se musí vyskytovat mezi těmi, kteří jsou si nejbližší a jsou spolu nejvíce v kontaktu.

Až na období husitských válek se všechny problémy dařilo řešit nenásilně. Právě v důsledku těchto tragických konfliktů, které mnozí Češi ještě dnes obhajují a glorifikují, byly české země, plnící předtím vůdčí roli v rámci říše, uvrženy do krize jak ekonomické, tak i sociální a kulturní.

---

1 Jedermann F.: Ztracené dějiny. Praha 1990, str. 21.

Roku 1526 připadly české země pod vládu Habsburků a staly se tak až do roku 1918 součástí dunajské monarchie. Dalším významným mezníkem se stala roku 1620 bitva na Bílé hoře, ve které katoličtí Habsburkové potlačili „české“ protestantské hnutí. Ačkoliv byli mezi protestanty stejnou měrou zastoupeni Češi i Němci a evidentně se tak nejednalo o národnostní spor, stala se Bílá hora pro Čechy symbolem národního utrpení a habsburské zlovůle vůči Čechům. Bílá hora a s ní spojená třicetiletá válka sice způsobily náboženský útlak (rekatolizace) a vytěsnění češtiny z veřejného života, ale přinesla i obrovské hospodářské problémy, které nezasáhly pouze české obyvatelstvo, ale i to německé. I přesto znamenalo následující období baroka nový kulturní rozkvět, na kterém se spolu s Čechy a Němci podíleli i italští a francouzští umělci.

Společné soužití obou národů negativně ovlivnily nacionalistické myšlenky Velké francouzské revoluce a s příchodem 19. století se i po českých zemích začíná rozšiřovat mor nacionalismu, a to jak na straně české, tak i na straně německé. Před tímto novým náboženstvím, postaveným na osvíceneckém rozumu, prorocky varoval již v roce 1849 rakouský spisovatel Franz Grillparzer slovy: „*Der Weg der neuen Bildung geht von Humanität durch Nationalität zur Bestialität.*“. Díky obrozencům si Češi začali uvědomovat svoje češství a slovanství. Mnozí z nich dokonce snili o tom, jak bude v Čechách dobře, až se ruský kůň napije z Vltavy.

Zatímco Němci nechtěli uznat Čechy jako sobě rovný národ, Češi odmítali práva Němců pokládat české země za svou vlast, a tak roku 1848 stanuli Češi a Němci poprvé proti sobě a cesty obou národů se začaly rozcházet. Ale i v průběhu „dlouhého“ 19. století se dařilo všechny neshody řešit bez použití násilných metod.

2.2 Rozpad Rakouska-Uherska a následky první světové války

Po dlouhá staletí tvořily české země část větších mnohonárodních celků, ať už se jednalo o Svatou říši římskou, nebo později o Rakousko-Uhersko. Konec první světové války, zánik Rakouska-Uherska a vznik Československa však do značné míry přetřaly všechny po staletí budované a rozvíjející se česko-německé vztahy.

Když v listopadu roku 1918 definitivně skončila první světová válka vítězstvím spojeneckých sil Angličanů, Francouzů a Američanů národy dunajské monarchie doufaly, že jim bude zaručena možnost autonomního vývoje, kterou ve svých čtrnácti bodech přislíbil na zasedání Kongresu 8. ledna 1918 americký prezident Woodrow Wilson. Jejich očekávání však s výjimkami naplněna nebyla.

Jednu z těchto výjimek představovali právě Češi, kteří v čele s Masarykem a Benešem dokázali přesvědčit sojenecké mocnosti o nezbytnosti vzniku samostatného československého státu. Na pařížské mírové konferenci Beneš dokonce neváhal předložit zfalšované mapy obyvatelstva (viz mapy v příloze), na kterých výrazně zmenšil a rozmělnil oblasti osídlené sudetskými Němci.

Československo bylo založeno jako stát národní, jediného národa československého, i přesto že se jednalo o stát složený z mnoha národností. Skládal se ze 43,4 % Čechů, 26 % Němců, 17 % Slováků, 5,2 % Maďarů, 4,4 % Rusínů a 2,2 % Židů.² Ve jménu státu ale vystupovala pouze jediná fiktivní a uměle utvořená národnost československá. Zbylých téměř 5 milionů obyvatel bylo přehlíženo. Původní myšlenky, které předpokládaly vznik jakéhosi druhého Švýcarska, nebyly naplněny, a tak se po vyhlášení Československa sudetští Němci neúspěšně snažili dosáhnout na základě práva na sebeurčení přičlenění k německému Rakousku. Krátce³ po vzniku Československa začalo obsazování německých území československou armádou. Na některých místech došlo ke krveprolití a prvním obětem. Vzhledem k tomu, že sudetským Němcům nebylo umožněno zúčastnit se voleb do parlamentu německého Rakouska, byla na 4. března 1919 naplánována generální stávka a demonstrace, při kterých došlo k násilným aktům ze strany vojska na demonstrujících. Během tohoto dne

---

² Groulík, K.: České bloudění dvacátým stoletím. České Budějovice 1993, s. 43.

³ 31. 10. 1918 – 28. 1. 1919

bylo zabito 54 lidí a 104 raněno⁴. Protiněmecky a protirakousky působil velmi razantně i prezident Masaryk. Důkazem mohou být mj. i jím veřejně pronesené citáty:

„Die von den Deutschen bewohnten böhmischen Gebietsteile sind und bleiben unser.“ (23. prosince 1918)

„Im übrigen bin ich davon überzeugt, dass eine sehr rasche Entgermanisierung dieser Gebiete vor sich gehen wird.“ (10. ledna 1919)⁵.

I přes demokratické zřízení první republiky se sudetští Němci museli vypořádávat s celou řadou těžkostí. Německý jazyk byl vyřazen ze státní správy, německé školy byly zavírány (mezi lety 1920 a 1938 bylo uzavřeno cca 1000 německých školních tříd⁶), Němci přicházeli o místa ve státní správě a částečně byla omezena německá samospráva v obcích. Další velká rána přišla ve 30. letech, kdy svět zachvátila hospodářská krize. Nejsilněji u nás postihla lehký průmysl, jehož odvětví byla nejvíce zastoupena právě v Sudetech. Z celkového počtu 500 000 nezaměstnaných bylo 400 000 sudetských Němců.⁷

Prvním důsledkem této protiněmecké politiky se stal roku 1935 velký volební úspěch Sudetoněmecké strany (SdP) pod vedením Konrada Henleina, která se tímto stala druhou nejsilnější stranou v zemi. Zhruba dvě třetiny sudetoněmeckých voličů vyjádřily podporu SdP a jejím požadavkům. Další důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat.

---

4 Chocholatý Gröger, F.: 4. III. 1919 – První obětí za právo sebeurčovací [online]. 14. 02. 2005 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW:

<<http://www.bruntal.net/2005021401-4-iii-1919-prvni-obeti-za-pravo-sebeurcovaci>>.

5 Eibicht, R.: Die Sudetendeutschen und ihre Heimat. Wesseling 1991, s. 302-303.

6 Tamtéž, s. 307.

7 Bertlwieser, F.: Verlorene Böhmerwald-Heimat. Linz 1995, s. 21.

2.3 Mnichov a druhá světová válka

Vysoká nezaměstnanost a těžké životní podmínky vyústily v hledání spásy v nově založené straně Konrada Henleina, který Němcům sliboval zlepšení jejich materiální situace a připojení k Německu. Řada z nich viděla v Hitlerovi svého spasitele a zachránce, což vedlo k totálnímu rozkolu mezi Čechy a Němci. Završením nepřátelství byla Mnichovská dohoda, podle které byly Sudety připojeny k Německu. Republika byla okleštěna, zmrzačena, oslabena a pak v březnu 1939 byly české země obsazeny německým vojskem. Ztratily tak samostatnost a staly se protektorátem nacistického Německa.

Sudetští Němci většinou přivítali vstup německých vojsk na naše území, ovšem záhy poznali, že cena za druhou světovou válku je příliš velká a že jim přináší jen bolest a slzy nad ztrátami manželů, otců i synů, kteří bojovali v předních liniích na frontě. Očekávání lepší budoucnosti se nenaplnilo, ale to nejhorší mělo ještě přijít.

„Velké utrpení mnoha Čechů a ukrutnosti Němců byly podrobně popsány v obsáhlé literatuře [...] V této literatuře pouze zaniká to, že daleko nejvíce trpěli Židé, že právě vyvraždění Židů bylo zločinem nemajícím v dějinách obdoby a že tímto běsněním nacionálního socialismu ztratily Čechy provždy jeden národ, který k nim patřil a který tvořil jisté středoevropské specifikum.“⁸

Hospodářská situace se v Sudetech během války stále zhoršovala. Většina mužů musela narukovat na frontu, a tak ženy musely častokrát zastávat i ty nejtěžší práce. Kromě toho bylo mnoho německých sociálních demokratů, komunistů, kněží, antifašistů a odpůrců režimu internováno v koncentračních táborech.

---

8 Groulík, K.: České bloudění dvacátým stoletím. České Budějovice 1993, s. 80.

2.4 Odsun

Prezident Beneš během druhé světové války věnoval značné úsilí, aby přesvědčil Stalina, Churchilla, Roosevelta a další spojenecké představitele, že po válce musí být všichni Němci bez rozdílu z Československa vysídleni, což se mu nakonec podařilo. Postupimská konference⁹ odsun posvětila mj. proto, aby tak zabránila jeho do té doby naprosto bestiálnímu průběhu, během kterého podle některých údajů opustilo nebo bylo donuceno opustit republiku až 750 000 Němců¹⁰. Benešovy šovinistické výroky ještě více podnítily touhu Čechů po odplatě, nikoliv po spravedlnosti.

„Řekli jsme si, že německý problém musíme v republice vylikvidovat.“¹¹

„Politika se stala záležitostí síly, nikoliv mravnosti a práva.“¹²

„Nehmt den Deutschen alles weg, bis auf die Taschentücher zum Weinen“¹³

Takto jsme se zbavili tři milionů sudetských Němců na principu kolektivní viny. Uplatnění tohoto principu bylo tragédií poválečného vývoje. Místo spravedlivého potrestání jednotlivých občanů nezávislým soudem došlo k etnické čistce, která nesmí být v dnešním světě akceptována. Zvůle a násilnosti na nevinných občanech německé národnosti nelze ospravedlnit ani přesto, že na rozpoutání této vlny násilí nese vinu německý nacionální socialismus. Měli bychom i my naši odpovědnost přiznat. Tento akt nám nepřinesl prospěch ani úspěch. Vyvraždění Židů v koncentračních táborech a vyhnání Němců po válce přineslo úpadek naší kultury a vzdělanosti. Již nikdy nedosáhla naše kultura meziválečného věhlasu, který jí zajistili mj. pražští Němci (Rilke, Urzidil) a německy píšící pražští Židé (Kafka, Werfel, Brod, Kisch).

Odsunem postižení sudetští Němci se nedočkali zastání ani u českých představitelů katolické církve, která by měla chránit a hájit křesťanské postoje vedoucí k porozumění, odpuštění a smíření. Zatímco protiněmecká nacionalistická

---

9 17. 6. – 2. 8. 1945

10 Staněk, T.: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, s. 95-96.

11 Dědinová, S.: Slyšme i druhou stranu. České Budějovice 1991, s. 243.

12 Tamtéž.

13 Bertlwiesser, F.: Verlorene Böhmerwald-Heimat. Linz 1995, s. 28.

stanoviska msgre Jana Šrámka¹⁴ byla známa již od konce první světové války¹⁵, názory pražského arcibiskupa msgre Josefa Berana týkající se odsunu překvapily mnoho lidí. Ačkoliv mu nelze odepřít zásluhy v boji proti nacistické i komunistické zvlí¹⁶ a zajisté si v mnoha ohledech zaslouží být blahorečen¹⁷, není možné přecházet jeho názor, kterým odsun Němců hodnotil jako „*Imperative Notwendigkeit*“¹⁸.

„Neštěstím Sudet není prázdnota domů, ale prázdnota lidí. Ti, kteří po válce museli odejít, si Sudety s sebou odnesli ve vzpomínkách. Jejich vzpomínky se v mladé Spolkové republice, zkoušené poválečnou bídou, nesesetly s žádnou odezvou. Lidé ve zničeném Německu měli jiné starosti, miliony lidí sháněly obživu, potřebovaly střechu nad hlavou. V atmosféře, kdy je usedlíci nedůvěřivě okukovali, byly výrazy jako „cikáni s batohem“ ještě poměrně nevinné. Skutečnost, že uprchlíci z bývalých východních oblastí získali od mladého státu odškodnění, nepřispěla k jejich lepšímu přijetí, spíše vyvolala nepřátelství mezi domácími oběťmi a oběťmi – vyhnanci.“¹⁹

„Odsunem, řekněme to naplno, vyhnáním sudetských Němců se Česko připravilo o obrovskou ekonomickou a kulturní hodnotu třímilionového lidského společenství. Toto vyhnání tří milionů lidí z Česka bylo pro československou ekonomiku podobnou katastrofou jako brzy následující komunismus a úpadek Československa začal právě vyhnáním Němců.“²⁰

---

14 Předseda exilové vlády v Londýně v letech 1940-1945, zakladatel a dlouholetý předseda Československé strany lidové.

15 Grulich, R.: Verzicht auf Rache, aber nicht auf das Recht. Sudetenpost. 28. 8. 2008, s. 10.

16 Msgre. Beran byl politickým vězněm obou totalitních režimů.

17 Proces blahorečení byl započat papežem Janem Pavlem II. 2. dubna 1998.

18 Grulich, R.: Verzicht auf Rache, aber nicht auf das Recht. Sudetenpost. 28. 8. 2008, s. 10.

19 Mikšíček, P.: Zmizelé Sudety – Das verschwundene Sudetenland. Domažlice 2004, s. 44.

20 Palata, L.: Cizinci raus!. Lidové noviny. 27. 2. 2009, s. 8.

2.5 Nové osídlení a nástup komunismu

Rokem 1945 nastává v našich zemích „čas kopřiv“²¹. České země byly ve srovnání s jinými evropskými zeměmi zasaženy válečným běsněním velmi málo. Bombardování krom výjimek (Škoda Plzeň) nezničilo průmysl ani infrastrukturu a válka nepřinesla kromě nacistické genocidy Židů ani velké ztráty na životech, protože až na výjimky Češi ve válce nebojovali. Mohli jsme se stát jednou z nejnávštěvnějších zemí Evropy, ale vyhnání Němců nám bohatství nepřineslo.

Odsunutí sudetskí Němci se nemohli a nechtěli vzdát vzpomínek na svou vlast, a tak budovali podél hranic památníky, repliky kostelů, kaplí a vyhlídky, ze kterých mohli sledovali tragické osudy jejich rodného kraje. Mnozí tak ze vzdálenosti pár kilometrů sledovali demolice kostelů, domů a celých obcí československým vojskem.

Pro sudetské Němce, kteří byli z odsunu vyjmuti a mohli tedy v Československu zůstat, nastala s nástupem komunismu další etapa útisku a ponižování. Německá menšina, stejně jako ostatní československé menšiny, byla přehlížena. V ústavě z roku 1960 byla poprvé od konce druhé světové války uznána menšinám (maďarské, polské a ukrajinské) určitá práva, např. na vzdělání v rodném jazyce, ale o německé minoritě v ní není ani zmínky. Němcům bylo znemožňováno studovat, bylo jim zabraňováno v kariéřním postupu a jejich kultura byla potlačována. Mj. i proto se mnoho sudetských Němců rozhodlo emigrovat z Československa. Přidali se tak k velkému počtu obyvatel komunistických zemí, kteří byli okolnostmi donuceni vzdát se svého domova a kontaktu se svými blízkými ve prospěch vlastní svobody a demokracie. Emigračními vlnami v letech 1948 a 1968 přišlo Československo o mnoho schopných a pracovitých lidí a samozřejmě i o velkou část inteligence.

---

21 Název povídkové sbírky českého literáta Josefa Knapa

2.6 Změny po roce 1989

Takto plynulo téměř 40 let budování socialismu. Změnu přinesl teprve pád železné opony v roce 1989. Ne, že by přinesl markantní rozvoj těchto oblastí, ale otevřel je a všichni můžeme vidět, co znamená pojem Sudety. V jižních Čechách tento pojem není tak pejorativní, neboť díky české zálibě v chalupaření se za léta komunismu podařilo alespoň část německých chaloupek zachránit a zvelebit a krajina působí malebně. Šokující je oblast Mostecka, Žatecka, Kraslicka, Chebska, tam se čas zastavil v roce 1945 a oblast vypadá, jako kdyby válka skončila včera. I lidé příjíždějící z pohraničních oblastí severních Čech a severní Moravy nemohou uvěřit, že toto bývaly Sudety. Ano, bývaly, ale díky bohatším sousedům z Německa a Rakouska se jihočeské pohraničí stalo vyhledávanou rekreační turistickou oblastí a turistika přináší peníze a rozvoj regionu. Je málo takových oblastí, které nabízejí tak krásnou přírodu s hlubokými lesy, s krásným Lipnem (i když jeho vybudování narušilo ráz krajiny, neboť řada vesnic byla zatopena), se zdravým vzduchem i možností sportovního vyžití. I tady se již ozývají zvonce pasoucích se krav, i zde stojí komfortní hotely i opravené chaloupky, které malými okénky a bílou fasádou svítí do dálí. Hluboké lesy, které téměř 40 let rostly bez zásahu člověka, vytvořily zcela unikátní ekosystém ojedinělý v celé Evropě.

I přesto, že se na nejnižších úrovních společenského života oba národy opět sblížily a mezi historickými odborníky převládá stanovisko odsuzující odsun, nepřestává téma sudetských Němců vyvolávat nacionalistické vášně. Sudetská otázka je pro většinu politiků stále „esem“ ve volebních preferencích. Stačí občany postrašit ztrátou majetku, vyvolat naději na zisk a probudit touhu po násilí.

„Politik umí mluvit, novinář dovede probouzet vášně, nabíjet dav energií. Kvůli voličským preferencím a kvůli přízni čtenářů, diváků či posluchačů je nejeden politik a nejeden novinář ochoten kdykoliv i té už páchnoucí poválečné mrše dávat umělé dýchání z úst do úst“²²

---

22 Kroupa, S.: Hory pout zbavené. České Budějovice 2006, s. 217.

3 Charakteristika regionu

Českokrumlovský okres se rozkládá v nejnižnější části republiky. Jeho rozloha činí 1615 km² a žije zde přes 60 000 obyvatel. Hustota zalidnění činí pouze 37,6 obyvatel na jeden km². Geomorfologicky tvoří Českokrumlovsko horské a podhorské oblasti. Po celé délce okresu se táhnou tři pohoří: Šumava, Blanský les a Novohradské hory. Nejvyšší horou oblasti je šumavská Smrčina s nadmořskou výškou 1338 metrů. Bez zajímavostí také není skutečnost, že z 561 vrcholů vyšších než 1000 metrů, které se v České republice vyskytují, se jich na Šumavě nachází 180 a v českokrumlovském okrese 26.

Z celkové rozlohy okresu zaujímají 47,8% lesy a 13,7% orná půda. Z hlediska průmyslu je Českokrumlovsko nejzaostalejším okresem v rámci Jihočeského kraje. Rozvinut je zde pouze papírenský průmysl (Větrní, Loučovice) a v menší míře strojírenství (Velešín).

Českokrumlovsko bylo, stejně jako mnoho příhraničních a vnitrozemských oblastí, zásadním způsobem postiženo poválečným vysídlením původních německých obyvatel, kteří zde po staletí tvořili národnostní většinu. Příchodem nových osídlenců krajina pustla a vytvořením hraničního pásma bylo zničeno mnoho vesnic, již téměř vybydlených. Další obce zanikly vytvořením vojenského újezdu v Boleticích. Třetí vlna zániku nastala při výstavbě Lipenské vodní nádrže mezi lety 1952-1959.

Českokrumlovsko patří mezi nejvyhledávanější regiony z hlediska cestovního ruchu. Samotný Český Krumlov je po Praze nejnavštěvovanějším městem pro své historické památky, krásný zámek a malebnou polohu. Již v roce 1992 byl zapsán do seznamu UNESCO a díky své zachovalosti a architektuře je opravdovou perlou regionu.

Velkou část architektonických památek tvoří sakrální stavby. O jejich významu nejen v rámci českokrumlovského regionu hovoří i skutečnost, že ze sedmi národních kulturních památek, které se v této oblasti nacházejí, jsou celkem čtyři sakrálního charakteru. Kromě hradu a zámku v Českém Krumlově, hradu v Rožmberku a původního barokního vybavení českokrumlovského zámeckého divadla byly na seznam Národního památkového ústavu zařazeny areál kostela

Nanebevzetí Panny Marie v Kájově, kostel sv. Víta v Českém Krumlově, areál cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě a bývalý cisterciácký klášter s kostelem Panny Marie ve Zlaté Koruně.

Právě kláštery ve Zlaté Koruně a ve Vyšším Brodě se velkou měrou podílely nejen na duchovním rozvoji regionu, ale také byly centry hospodářskými a vzdělanostními.

4 Příčiny zkázy kulturních památek

4.1 Odsun Němců

Když po skončení druhé světové války byly Sudety přičleněny zpět k obnovenému Československu, osud největší československé menšiny byl zpečetěn. Oblast, kterou se v této práci zabývám, byla ve východní části osvobozena sovětskými vojsky a v západní části Američany. Demarkační linie víceméně kopírovala železniční trať vedoucí z Horního Dvořiště, přes Velešín a dále obloukem kolem Českých Budějovic přes Třisov, Novou Ves až k Netolicím (viz mapu v příloze). Ovšem již v červenci 1945 Američané odešli a na celém území zavládla anarchie.

Jak jsem již napsal v kapitole o všeobecném vývoji, Postupimská konference nakonec souhlasila s požadavkem prezidenta Beneše vystěhovat všechny Němce pryč, ovšem za podmínek humánního odsunu. O tom, k jakým bestialitám docházelo během „*divokého odsunu*“, víme z tragických případů brněnského pochodu smrti, ústeckého masakru nebo masakru v Postoloprtech.

Vzhledem k blízkosti hranic nedocházelo v oblasti Českokrumlovska k takovým krveprolitím, ale přesto řada lidí byla zastřelena na hranicích, zemřela vyčerpáním nebo hladem v tzv. sběrných táborech, kam byli po odchodu amerických vojsk umisťováni samozvanými Revolučními gardami. Pro tyto jednotky se již v té době vžilo trefné označení „*Rabovací gardy*“.

Tak jako Židé za války, museli i Němci být viditelně označeni. Tak byli donuceni nosit pásky na pažích s písmeny „*N*“ (Němec), „*R*“ (Rakušan) a „*NN*“ (Němec nacista). Tyto pásky museli nosit jak při práci, tak i při slavnostních příležitostech, svatby nevyjímaje.²³ Tímto byli deklasováni na občany třetí kategorie.

Každému, kdo byl určen k odsunu, bylo dovoleno vzít si s sebou do nové vlasti zavazadla o celkové váze 30 kilogramů. Aktivním antifašistům bylo umožněno odvézt až 50 kilogramů. Později byla tato váha navýšena na 50, případně 70 kilogramů. Je nutné připomenout, že šperky a jiné cenné věci zde museli zanechat, popř. důkladně uschovat, zašít do oblečení a propašovat. Mnohdy si ovšem do nové vlasti nepřinesli nic, téměř o vše je v tzv. sběrných táborech

²³ Bertlwiesser, F.: *Verlorene Böhmerwald-Heimat*. Linz 1995, s. 28.

v Kaplici a Českém Krumlově nebo na hranicích připravili další gardisté.

Menší část Němců byla vysídlena do Rakouska, větší část do Německa. Zvláště Bavorsko se zachovalo k našim bývalým spoluobčanům velkoryse a stalo se patronátní zemí sudetských Němců. Podle sčítání obyvatel v roce 1950 se v Bavorsku usídlil více jak jeden milion sudetských a karpatských Němců (viz mapu v příloze).²⁴ Poměry v západních okupačních zónách (americké, britské a francouzské) byly nesrovnatelně lepší než v zóně sovětské (později Německá demokratická republika). Sudetští Němci přišli (vlastně většinou jen starci, ženy a děti – muži buď padli ve válce, nebo byli v zajetí) s prázdnýma rukama, bez prostředků a bez jídla do rozbombardované země. Aby mohli žít a přežít, dali se do práce holýma rukama. Za trochu jídla odklízeli sutiny, stavěli zničené továrny, domy a silnice. Do dnešního dne říkají Bavoři, že za poválečný hospodářský zázrak vděčí sudetským Němcům.

U nás byla situace odlišná. Po vysídlení Němců se staly oblasti dříve hojně obydlené liduprázdnými. Je pravdou, že ihned po odsunu sem z vnitrozemí přicházeli „zlatokopové“, kteří zde nechtěli ani žít ani pracovat, ale jen vykrást domy a pak táhnout dál. Neštíteli se ulehnout večer do peřin, ze kterých byly ráno vyhnány ženy a děti.

Řada Němců považovala za výhru, že se odsunu vyhnula ať už díky smíšenému manželství, nebo pracovní odbornosti. To, že se o žádnou výhru nejednalo, poznali vzápětí. Jejich děti si s sebou toto Kainovo znamení nesly po celou dobu školní docházky. Vzhledem k tomu, že doma mluvily německy, a i když už uměly česky, tak pouze v hovorové formě, bez znalostí složitých gramatických jevů, se tak kvůli své příslušnosti staly terčem posměchu nejen ze strany dětí, ale mnohdy i učitelů. Dosáhnout vyššího vzdělání byl pro ně neuskutečnitelný sen. Až později ten, kdo měl pevnou vůli a sílu porvat se s nepřízní osudu, dosáhl až ve zralém věku vysněného cíle. Z odsunu bylo vyjmuto zhruba 300 000 Němců, kteří zůstali v Československu. Jejich počet ovšem postupně klesal. Po pádu komunismu se k německé národnosti hlásilo asi 65 000 lidí. Ale i toto číslo neustále klesá, protože příslušníci druhé nebo třetí generace již své kořeny nevnímají takovým způsobem jako jejich rodiče či prarodiče.

²⁴ Eibicht, R.: Die Sudetendeutschen und ihre Heimat. Wesseling 1991, s. 271.

přetrvávajícím předsudkům a negativním konotacím vůči sudetským Němcům se tito mnohdy za svou národnost stydí a raději se hlásí k národnosti české.

O životě Němců v komunistickém Československu se můžeme dočíst v autobiografii „*Deutsch zu sein / Býti Němcem*“²⁵ českokrumlovského rodáka Waltera Piverky. Ten se díky své nezdolné pili dokázal prosadit jako redaktor časopisu „*Prager Volkszeitung*“, určeného pro německou menšinu, a v 60. letech i jako poslanec České národní rady. Po sametové revoluci se stal předsedou organizace „*Svaz Němců v Československu*“ a byl opět zvolen do České národní rady. Tím se stal posledním politickým reprezentantem českých Němců ve vysoké politice.

Historický pohled na odsun prezentoval Jan Podlešák v článku „*Paměť krajiny. Šumava jako ztracený domov Čechů, Němců a Židů*“. S jeho názorem lze jen souhlasit.

*„V letech 1945-1947 byla z Československa nuceně vysídlena většina německého obyvatelstva, a to převážně do Německa a částečně i do Rakouska. Plán transferu se zrodil za války v kruzích českého nekomunistického odboje proti okupantům a byl v roce 1945 schválen postupimskou konferencí. Místo spravedlivého zvážení konkrétních provinění jednotlivců a organizací byl v tomto případě uplatněn neblahý princip kolektivní viny německého etnika, který spolu s viníky odsoudil i nevinné, jichž byla většina. Během odsunu došlo i k násilnostem, zločinům a obětím na životech a tyto zlé akty pomsty nelze ospravedlnit. Z dnešního hlediska představuje odsun nesprávné a nepřijatelné řešení národnostní otázky, které sice lze v dobových poměrech pochopit jako vyvrcholení onoho tragického řetězce násilí, u jehož zrodu stál německý nacismus, ale které mravně citící člověk nemůže akceptovat.“*²⁶

25 Piverka, W.: *Deutsch zu sein – Býti Němcem*. Středokluky 2006.

26 Podlešák, J.: *Paměť krajiny. Šumava jako ztracený společný domov Čechů, Němců a Židů*. In: *Zapomenuté dědictví. Oprava drobných kamenných památek na Šumavě / Vergessenes Erbe. Renovierung der kleinen Steindenkmäler im Böhmerwald*. Eds. J. Jiříčka a J. Podlešák. Vimperk 2004, s. 13. Tamtéž německy, s. 18.

4.2 Noví obyvatelé bez kořenů

Země, která se dobrovolně zbavila tří milionů svých původních obyvatel, byla rázem ochromena. O hospodářství se ve vylidněných oblastech neměl kdo starat a dílo zkázy dokonala armáda, kolektivizace a socializace venkova.

Po prvních „zlatokopech“ zbyly pouze vyrabované a poničené chalupy, ale na práci tu nebyl nikdo. Proto se československá vláda rozhodla, že tuto liduprázdnou krajinu znovu osídlí. Tak byly Sudety osídlovány Slováci (včetně repatriantů z Rumunska), volyňskými Čechy, Romy, nuceně Maďary ze Slovenska a v neposlední řadě i Čechy z vnitrozemí. Tito nově příchozí patřili ve své domovině mezi nižší společenskou vrstvu, mnohdy byli i negramotní a svou sociální situaci řešili alkoholem a příživnictvím. Pracovat mnoho neuměli a ani neměli zvláštní snahu se práci naučit a ani vzdělání jejich dětí pro ně nebylo prioritou a toto negativum je patrné i v dnešních dnech.

Aby zde lidé zůstali, snažila se vláda podpořit je různými finančními pobídkami, pohraničními příplatky, vyššími mzdami nebo levnějším bydlením. Tak došlo i na výstavbu „paneláků“ v těchto šumavských hvozdech, které jsou dodnes připomínkou socializace venkova. Vzhledem k tomu, že ani tyto výhody v mnoha případech nedokázaly zabránit úniku obyvatel, zajišťovaly trvale zemědělské práce brigády ze škol, úřadů i továren. Politická reprezentace se stále snažila dokázat, jak dobře umíme hospodařit i v pohraničí.

Od příchodu prvních dosídlenců uplynulo více než 60 let, což představuje tři generace. Na rozdíl od té první se současná generace již dokázala do společnosti plně včlenit; přestěhovala se do větších obcí či měst a stesk svých prarodičů po původní vlasti již těžko dovede pochopit. Cítí se doma tady, vlast svých předků zná většinou jen z vyprávění a nemá k ní žádné citové pouto.

4.3 *Vojenské újezdy*

Krátce po skončení druhé světové války se započalo s budováním vojenských újezdů za účelem výcviku obranných sil a zajištění obrany státu. V Československu tak vznikly výcvikové prostory mj. v Brdech, Doupově, Ralsku, Libavé a na Českokrumlovsku pak újezd Boletice.

Výcvikový prostor Boletice vznikl na popud ministerstva obrany v roce 1947. Celý újezd je součástí českokrumlovského okresu a jeho rozloha činí 21 949 ha, což odpovídá 13,6 % celé rozlohy okresu.²⁷ Vojenský prostor Boletice je 21,8 km dlouhý a 15,3 km široký. Uvádí se, že od jeho vzniku bylo na tomto území zničeno 53 obcí.²⁸ V prostoru žije v současné době zhruba 250 stálých obyvatel, což tuto oblast zařazuje mezi regiony s nejnižší hustotou zalidnění. Jednou z posledních osídlených obcí jsou Boletice, kde žije většina obyvatel.

Mezi významné památky, které dnes na tomto území můžeme navštívit, patří původně románský kostel sv. Mikuláše v Boleticích a gotický kostel sv. Martina v Polné na Šumavě.

Protože po celých 40 let komunismu byl tento výcvikový prostor pro civilisty zcela uzavřen, neproběhly zde žádné negativní procesy spojené se zemědělskou či průmyslovou výrobou. Nebyly zde rozorávány meze, prováděny meliorace, používány pesticidy, opuštěná pole se postupně změnila v lesy a původní lesy v prales. Výsledek tohoto čtyřicetiletého působení armády přinesl místo zpuštěné krajiny zcela unikátní ekosystém, který v celé Evropě nemá obdoby. Rostou zde ve velké míře orchideje, žije zde mnoho druhů motýlů a jiných ohrožených živočišných druhů. Vzhledem k tomu, že prostor je postupně otevírán veřejnosti, dochází k neshodám o budoucím využití této lokality. Na jedné straně stojí ochránci přírody, kteří bojují proti podnikatelským záměrům Jihočeského kraje, který zde měl v plánu zřídit lyžařské centrum.

---

27 Vojenský újezd Boletice [online]. 20. 4. 2006 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.vojujezd-boletice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=715&id=1002&p1=55>.

28 Fink, R.: Zerstörte Böhmerwaldorte. Norderstedt 2006, s. 149.

4.4 *Vznik hraničních pásem*

Po nástupu komunismu v roce 1948 nastalo mezi střední a vyšší třídou, statkáři a v církvi zděšení. Především inteligence a podnikatelé neviděli jinou možnost než rychle opustit republiku. Hranice byly okamžitě uzavřeny, a tak lidé v českokrumlovské oblasti volili útěk přes šumavské kopce. Vzhledem k tomu, že počet úteků z Československa neustále stoupal, rozhodla se komunistická vláda v roce 1950 vytvořit tzv. hraniční pásma. Tím byla „*železná opona*“ definitivně spuštěna.

V roce 1951 byla zavedena dvě pásma, zakázané a hraniční. Do zakázaného pásma v šířce dvou kilometrů nesměl kromě Pohraniční stráže nikdo vstoupit. Lidé z chalup byli vystěhováni a osady byly srovnány se zemí. Do hraničního pásma, které dosahovalo šířky až 12 kilometrů, měly přístup pouze dobře prověřené osoby, členové KSČ a pomocníci Pohraniční stráže, jejichž úkolem bylo pečlivě sledovat každý podezřelý pohyb neznámých osob a udávat je. Ale ani tato opatření nestačila. Lidem se ale i za těchto neobyčejně složitých podmínek dařilo utíkat. K tomu jim často dopomáhali „*králové Šumavy*“ tj. převaděči, kteří se v okolní krajině dokonale vyznali.

Dalším zásahem proti útekům bylo vykácení pruhu lesů v šířce 20 metrů, kde byl ve třech řadách natažen plot z ostnatého drátu, z nichž jeden byl pod elektrickým napětím. Podél zátarasů stály hlídkové věže, odkud vojáci na případné narušitele bez varování stříleli. Od poloviny 60. let byla zátarasy posunuty ještě více do vnitrozemí, aby bylo možné uprchlíky dále stíhat.

Ale ani tato bdělost nestačila, a proto i obyčejný český turista, který jel na Lipno nebo na Kaplicko, musel počítat s tím, že již ve vlaku bude legitimován a kontrolován pohraničníky. I na silnicích stály hlídky a kontrolovaly každé auto už na silnici do Malont nebo Frymburku.

Když tato „*železná opona*“ v roce 1989 padla a lidé prvně po 40 letech se mohli podívat do pohraničí, viděli zkázu a bezútěšnost – nepřístupné lesy, dříve obhospodařované louky a pastviny plné kopřiv a bolševníků, zbourané vesnice a kostely srovnané se zemí nebo v naprosto havarijním stavu. Tak skončil čtyřicetiletý pokus izolovat zemi ležící v srdci Evropy.

4.5 Lipenská přehrada

První myšlenky na výstavbu přehradní nádrže se začaly objevovat již v průběhu 18. a 19. století v důsledku opakovaných povodní na Vltavě. Zvláště po povodni v roce 1890 navrhl ing. Wenzel Daniel vyřešit tento problém výstavbou soustavy 26 přehrad v délce od pramenů Vltavy až k Čertově stěně.²⁹ V roce 1899 se objevil další projekt, tentokrát od Jana Jirsíka, ale ani ten se nepodařilo prosadit mj. kvůli neochotě zemědělců prodat část svých pozemků.³⁰

Teprve po druhé světové válce, kdy z pohraničí byli vyhnáni téměř všichni původní němečtí obyvatelé a země byla téměř liduprázdná, nastala reálná možnost přemýšlet o výstavbě vltavské přehrad. Již v roce 1950 se začalo s přípravami této výstavby a o rok později s vlastní stavbou. Nejprve byly na rozloze 550 ha vymýceny lesy, bylo zničeno mnoho vesnic a osad. Vzhledem k rašelinnému podloží se poté začalo s vysazováním tisíců stromů, které měly zpevnit břeh. Byly vybudovány nové příjezdové cesty. V roce 1952 bylo započato se stavbou hráze. Stavba Lipenské přehrad byla dokončena v roce 1959 a na jejím průběhu se z velké části podíleli studenti a vojáci. Při výstavbě Lipna byla zcela zničena celá řada obcí, některé jen částečně (např. Frymburk a Frýdava) a s tím i mnoho sakrálních památek. Velkou ztrátou bylo také zatopení tzv. „Srdce Vltavy“, meandru u Horní Plané, který po staletí tvořil snad nejkrásnější úsek vltavského toku.

Dnes je Lipenská přehrada největší v republice, zaujímá plochu 4800 ha. Táhne se od Želnavy k Lipnu nad Vltavou v délce 48 kilometrů. Kromě toho, že slouží jako hráz proti povodním, je využívána také k výrobě elektrické energie.

I přes všechny zásahy do původní krajiny se Lipenská přehrada a její okolí staly jednou z nejnavštěvovanějších oblastí jižních Čech. Staly se atraktivním cílem nejen pro české turisty, ale také pro cizince, především Holanďany, pro které byl v Lipně nad Vltavou vybudován rekreační komplex Marina a kteří zde tráví v průběhu celého roku dovolenou. I díky turistice krajina ožívá a probouzí se ze čtyřicetiletého spánku.

29 Mareš, J.: Oskar Maschek. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_masch.php>.

30 Stavba Lipenské přehrad [online]. c2006 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.ckrumlov.info/docs/cz/region_histor_stlipr.xml>.

5 Významné obce z hlediska obnovy památek

5.1 Zadní Zvonková

Zadní Zvonková se nachází na pravém břehu Lipenské vodní nádrže v nadmořské výšce 824 metrů. Nejkratší cesta sem vede přívozem přes Lipno z Horní Plané, která je vzdálena cca šest kilometrů. Silnice vede od přívozu z Bližší Lhoty přes Přední a Zadní Zvonkovou až ke státním hranicím s Rakouskem, které jsou od Zadní Zvonkové vzdáleny dva kilometry. Několik metrů od kostela v Zadní Zvonkové protéká Schwarzenberský kanál. Ten v těchto místech tvoří hranici Národního parku Šumava.

Hraniční přechod Zadní Zvonková–Schöneben, který byl po roce 1989 zpřístupněn a sloužil dlouhou dobu pouze pěším a cyklistům, byl koncem roku 2004 otevřen i pro automobily a autobusy, a to nejen v letní sezoně.

Název Zvonková se objevuje poprvé v roce 1947. Do té doby byl používán jediný oficiální název Glöckelberg. Pravopis tohoto německého označení se v průběhu dějin několikrát změnil: „*Glöckelberg (1794-1797), Gloeckelberg, Glöklberg, Glöckelberg (1803-1805), Glöcklberg (1804-1807), Klöklberg (1804)*“³¹ O původu názvu obce vypráví několik legend. Podle jedné pochází jméno od tvaru okolních kopců, které vypadají jako obrovské zvony. Podle další legendy je název odvozen od lučních květin, zvonků, které v těchto místech rostly.

Obec vznikla na místě, kudy procházela jedna z větví Zlaté stezky, která vedla z Horní Plané, přes rakouský Klaffer až do německého Pasova³². Dějiny Zvonkové začínají v době tzv. druhé kolonizace, která začala po třicetileté válce. V roce 1670 zde byla postavena palírna dřeva a kolem ní i první domy pro potřeby uhlířů a později dřevorubců, kteří sem byli povoláni knížetem Janem Křišťanem z Eggenbergu. Obec se postupně zvětšovala a na počátku 18. století zde již stálo 30 domů. Tato osada dala vzniknout Zadní Zvonkové, zatímco dva kilometry vzdálená Přední Zvonková (Vorderglöckelberg) vznikla o něco později. Když v roce 1716 vymřeli Eggenbergové, přešla Zvonková pod správu schwarzenberského panství, v němž zůstala až do poloviny 19. století, kdy obec

31 Petschl, F.: Glöckelberg. Erdmannhausen 1992, s. 21.

32 O domově bez hranic. Jihočeská pravda. 14. 9. 1991, s. 9.

získala samostatnost. Roku 1788 zde byla zřízena škola. V roce 1850 byli pod správou Zvonkové přiřazeny sousední obce Josefodol (Josefsthal) a Huťský Dvůr (Hüttendorf). Na přelomu 19. století měla Zvonková spolu s Josefodolem a Huťským Dvorem 212 domů a 1610 obyvatel.³³ V roce 1910 žilo na Zvonkové 773 Němců ve 115 domech a obec patřila k největším v regionu.

Zvonková spolu se sousedním Huťským Dvorem dlouho patřily do hornoplánské farnosti a nenacházela se zde ani lokálie. Teprve v roce 1787 byla na místě, kde později stála škola, postavena dřevěná kaple. O rok později byl na svátek sv. Jana Nepomuckého, patrona tohoto kostela, položen základní kámen nového zděného kostela, jehož stavba byla dokončena v roce 1794 a ve stejném roce byl kostel spolu s novým hřbitovem slavnostně vysvěcen. Hned poté zde byla zřízena lokálie, která byla v roce 1857 povýšena na faru. Tragický okamžik nastal v roce 1876, kdy byl kostel zcela zničen následky požáru. Stavba nového kostela započala v roce 1878 a trvala dva roky. Slavnostního vysvěcení v roce 1880 se ujal českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, obyvatelé Zvonkové a pod ní spadajících osad Josefodolu a Huťského Dvora se živili především lesními pracemi. Kromě toho se věnovali zemědělství a sklářství. S tím, jak obec rostla a nabývala na významu, se zvyšoval i počet provozovaných řemesel. V obci existoval koncem 19. století spolek válečných veteránů, dobrovolní hasiči, školní křížové družstvo a další.

Od roku 1791 byl velmi důležitým pro obec i v úvodu zmíněný Schwarzenberský kanál, který spojoval povodí řek Vltavy a Dunaje a sloužil ke splavování dřeva. Plavební kanál začíná na Třístoličnicku a směřuje kolem Plešného jezera přes Zvonkovou do Rakouska. Nedaleko Svatého Tomáše se opět stáčí do Čech a poté již definitivně opouští toto území a vlévá se do rakouské řeky Mühl.

Po skočení druhé světové války byli všichni původní obyvatelé vysídleni a obec se stala domovem pro slovenské Romy³⁴. Ale i ti v roce 1950 museli své nově nabyté domovy opustit a tím nastal konec dříve kvetoucí obce. Vzhledem k blízkosti státní hranice bylo nutné zřídit zázemí pro příslušníky Pohraniční

---

33 Mareš, J.: Alois Essl. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_esss.php>.

34 Krieglsteiner, A.: Grenzlose Heimatliebe. Oberösterreichische Nachrichten. 17. 8. 1991.

stráže ve dva kilometry vzdálené Přední Zvonkové. Zabydleli se zde vojáci a ve finských domcích důstojníci s rodinami a psy. Socialistická Přední Zvonková podle toho vypadá. Oprýskaná modrá sila, stejně jako neudržované finské domky jsou mlčenlivými svědky socializace venkova i železné opony. Ze Zadní Zvonkové zbyl pouze kostel, dům kostelníka (Messnerhaus) a severním směrem stojící Vila Maria.

V roce 1990 se Horst Wondraschek z Lince, jehož matka se ve Zvonkové narodila, rozhodl, že zničený kostel a hřbitov, místo odpočinku jeho předků je nutno restaurovat. Horst Wondraschek inicioval vznik sdružení Arbeitsgemeinschaft (ArGe) Šumava-Böhmerwald. Finanční prostředky na opravu kostela pocházely z velké části od bývalých obyvatel Zvonkové. Do roku 1992 se i za pomoci rakouské Raiffeisenbank podařilo vybrat 900 000 šilinků.³⁵

Na první první prohlídku místa vyjela v srpnu roku 1990 z Českých Budějovic delegace v čele s tehdejším biskupem Miloslavem Vlkem.³⁶ Doprovod jim měl zajistit náčelník Pohraniční stráže (PS) útvaru Zvonková. Ale ukázalo se, že ani místní obyvatel nemá o existenci nějakého kostela ani zdání. Kostel za 40 let zarostl stromy téměř až po věž, takže delegace se prodírala nepřístupným terénem. Po delší době se podařilo zříceninu kostela najít. Po hřbitově nebylo ani památky, ale i zde se ukázalo, že když je pevná vůle, odhodlání, chuť do práce a samozřejmě finanční prostředky, dílo se zdaří.

„Na národním výboru v Horní Plané nás čeká petice bývalých obyvatel obce Zvonková, ležící naproti přes vodu. Dnešní občané SRN žádají obnovu hřbitova a kostela, nabízejí pomoc finanční i vlastní prací.[...] Na druhém břehu se do čela kolony jako průvodce zařazuje auto se zástupci velení PS, teď už jsme v jejich rajónu. Půl kilometru od Zvonkové špatně odbočujeme a po patnáctikilometrové zajižďce se vracíme zpátky. Kostelík na vršku je dobře viditelný z dálky, zblízka ale máme problémy ho najít. Pěšinka vede pralesem kopřiv a bezů,

35 Gattermayr, A.: Gemeinsame Aktion rettet Kirchen vor dem Verfall. Mühlviertler Rundschau. 21. 5. 1992.

36 Pirmosová, V.: Památky sedmibolestné, Jihočeská pravda. 24. 8. 1990.

*z ničeho nic málem šlápneme na náhrobní desku – jdeme po hřbitově.*³⁷

Každou sobotu přijížděli bývalí obyvatelé Glöckelbergu i brigády mladých členů Panevropské unie z Českých Budějovic, aby dali místo do pořádku. Malý bagr opatrně odkrýval náhrobní kameny a kříže, lidé odstraňovali náletové stromy (muselo být odstraněno na 300 stromů) a usazovali hrobové pomníčky. Opravami kostela byl pověřen ing. Karel Groulík a pod jeho dohledem začala stavební firma z Českých Budějovic s rekonstrukcí kostela. Krov, kterému hrozilo bezprostřední zborcení, se podařilo zachránit. Věž byla pokryta břidlicí a střecha kostela eternitem. Chybějící části zdí musely být nahrazeny. Poté následovaly opravy vnitřku kostela, kterých se ujal rakouský umělec Josef Fischnaller.

Vzhledem k totální devastaci interiéru bylo třeba položit novou kamennou podlahu, osadit nová okna a kostelní lavice. V presbytáři byl umístěn oltář a nad něj zavěšen kříž. Tento kříž spolu s okny v presbytáři vytvořil již zmíněný Josef Fischnaller. Na pravém okně je zobrazen patron kostela sv. Jan Nepomucký a na levém mučedník nacismu P. Engelmar Unzeitig. Stěny kostela byly vyzdobeny obrazy křížové cesty, které namalovala Ulrike Wondraschková, manželka Horsta Wondraschka. Podle gotických maleb Mistra Theodorika na Karlštejně namalovala také obrazy apoštolů, které jsou umístěny na kruchtě. V průběhu let je jejich počet doplňován. Kromě toho byly na věž kostela umístěny dva zvony. Jeden byl darován klášterem ve Schläglu, druhý věnoval Horst Wondraschek své dceři Ursule.³⁸

Vzhledem k tomu, že rekonstrukce kostela sv. Jana Nepomuckého byla jednou z prvních a kostel nebyl památkově chráněn, bylo možné, aby již v roce 1992 byl obnoven hřbitov a znovu vysvěcen kostel. Vysvěcení se zúčastnilo 2000 lidí včetně tehdejšího předsedy federální vlády PhDr. Jana Stráského, hornorakouského zemského hejtmana Josefa Ratzenböcka, českobudějovického biskupa ThDr. Antonína Lišky a zástupce bavorského okresu Freyung/Cham Hanse Presla. Mezi hosty se nacházel také současný prezident Panevropské unie Německa Bernd Posselt. Všichni zúčastnění vysoce ocenili tento počín jako akt

---

37 Pirnosová, V.: Památky sedmibolestné, Jihočeská pravda. 24. 8. 1990.

38 Glöckelberg. Eurojournal. 1. 2. 1995, N. 3, s. 10-11.

smíření mezi Čechy a Němci a vyjádřili přání, aby takových míst bylo co nejvíce.

Na opraveném hřbitově nalezneme kromě náhrobků opravených také náhrobky nové. V roce 2000 zde byl pochován místní básník Karl Jungbauer, známý mezi Šumavany pod svým pseudonymem Heiraffl Korl. Podařilo se obnovit i náhrobní kámen P. Aloise Essla, který byl na Zvonkové mezi lety 1899-1936 farářem.

Nedaleko kostela se nacházel pomník válečným obětem, který v roce 1923 nahradil původní památník císaře Františka Josefa I., vybudovaný v roce 1898 při příležitosti 50. výročí jeho panování. Po vzniku první republiky musel být podle československého nařízení odstraněn. Pomník válečným obětem na tomto místě vydržel až do roku 1947, kdy i on byl československými úřady odstraněn. Odstraňování těchto památníků, které bylo v Sudetech celkem běžné, bylo projevem poválečného nepřátelství československého státu vůči českým Němcům, které bylo po strašné válce pochopitelné.

V 80. letech minulého století se odsunutí rodáci rozhodli v nedaleké rakouské příhraniční obci Schöneben zřídit památník obyvatelům zničených a vysídlených obcí Zvonková, Josefodol a Hut'ský Dvůr. V roce 1987, při příležitosti dvoustého výročí vysvěcení kostela ve Zvonkové, byl tento pomník, navržený rodákem ze Zvonkové Ernestem Hablem, slavnostně odhalen.³⁹

V opraveném kostelníkově domě byla díky Horstu Wondraschkovi a Othmaru Hankemu v roce 2006 zřízena výstava dobových fotografií a dokumentů ukazujících někdejší život obce. Další části výstavy jsou věnovány dvěma osobnostem, které jsou se Zvonkovou úzce spojené. Jedná se o P. Engelmara Unzeitiga, který zde působil jako farář a který zemřel v koncentračním táboře Dachau. Druhým z nich je Johannes Urzidil, německy píšící spisovatel, který zde mezi válkami pobýval a čerpal inspiraci pro svá díla. Životu obou osobností je věnována kapitola týkající se významných osobností regionu. Se Zvonkovou je vzdáleně spřízněn i slavný hornoplánský spisovatel Adalbert Stifter, jehož babička Ursula Kary se zde narodila.⁴⁰

---

39 Petschl, F.: Glöckelberg. Erdmannhausen 1992, s. 424-425.

40 Tamtéž, s. 272-273.

5.2 Svatý Tomáš

Ve výšce 1035 metrů nad mořem se na pravém břehu Lipenské přehrady vypíná zřícenina hradu Vítkův kámen a v jeho podhradí osada Svatý Tomáš (německy Sankt Thoma, Sankt Thomas). Tato horská obec dnes tvoří část obce Přední Výtoň, od které je vzdálena deset kilometrů. V blízkosti se nachází obec Pasečná a na břehu Lipenské přehrady obec Frýdava, ze které lze přejet do Frymburka, který leží na druhé straně vodní nádrže, pomocí přívozu. Od státních hranic s Rakouskem je vzdálena pět kilometrů vzdušnou čarou. Vítkův kámen tvoří spolu s okolními tisícimetrovými vrcholy rozvodí řek Labe a Dunaj.

Vítkův kámen, nejvýše položený hrad v republice, byl založen rodem Vítkovců v roce 1270, za účelem ochrany obchodní stezky, která vedla z nedalekého rakouského Haslachu do Čech. V roce 1394 zde při cestě do rakouského vězení strávil jednu noc český král Václav IV. Na začátku 14. století získali hrad Rožmberkové, v 17. století Eggenbergové a v 18. století Schwarzenbergové. V 16. nebo v polovině 17. století bylo kolem hradu postaveno kamenné opevnění s pěti baštami a v letech 1725, 1815 a 1869 prošel hrad několika opravami.⁴¹ Před několika lety byly v blízkosti zříceniny nalezeny dva meče, které zde byly dříve zakopány, aby tak hradu poskytovaly nadpřirozenou ochranu. Tyto meče jsou pravděpodobně keltského původu a jejich stáří je odhadováno na 3000 let. V současné době jsou vystaveny v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích.⁴²

Poté, co hrad připadl Rožmberkům, byl v podhradí v roce 1347⁴³ vystavěn kostel Božího těla. Je ale možné, že na jeho místě stál nějaký kostel nebo kaple již v polovině 13. století. Sakristie kostela totiž pravděpodobně tvořila část původního románského kostela. Presbytář kostela má unikátní síťovou klenbu na klínově vyžlebených žebrech a je skutečným gotickým skvostem. Kostel byl obklopen hřbitovem. Krátce po dostavení, konkrétně roku 1361, získal kostel statut farního kostela. Na počátku 16. století tento statut ztratil a obec byla přičleněna k farnosti Rychněvek. Toto bylo způsobeno mj. těžkou dostupností a velkou odlehlostí lesní obce. I přes tuto degradaci zůstal poutní kostel hojně

41 Poche, E. a kol.: Umělecké památky Čech a Moravy IV. T-Ž. Praha 1982, s. 241.

42 Janáč, M.: Tisícovky [online]. c2005 [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www2.rozhlas.cz:8001/tisicovky52.mp3>>.

43 Bertlwieser, F.: Verlorene Böhmerwald-Heimat. Linz 1995, s. 142.

navštěvovaným. V době reformace většina obyvatel sousední frymburské farnosti konvertovala k luteránství, a tak se zbylí obyvatelé katolického vyznání účastnili bohoslužeb na Svatém Tomáši a nechávali se na místním hřbitově pochovat. V roce 1771 byl kostel přestavěn a od té doby je zasvěcen svatému Tomáši. Stejně jako v celé řadě jiných hraničních obcí i zde se nacházel léčivý pramen. U něho, jihozápadně od kostela, stávala kamenná kaple, která byla v 70. letech 20. století zbořena a na jejím místě byla postavena chata. Velké úctě se těšil zázračný obraz Panny Marie, ke kterému již od konce 16. století chodila velká procesí. Na základě patentů císaře Josefa II. byl kostel v roce 1786 uzavřen a byl tak vystaven první vlně pustošení. Mnoho cenných předmětů bylo zničeno, některé se podařilo zachránit:

„Die Orgel kam in die Pfarrkirche Heuraffl, eine Glocke nach Deutsch-Reichenau, die Altäre und Heiligenstatuen wanderten in Privathäuser. Die Kirche verfiel immer mehr, das hölzerne Türmchen war schon gebrechlich und elf der zwölf halbverstümmelten Apostel-Statuen lehnten an den Kirchenmauern. Die Judas-Statue hatte sich der alte Löffler von der Wies' als Wächter für seine Leinwandbleiche aufgestellt. Sein Sohn baute eine Kapelle neben dem Hause und zierte sie mit Bildern und Statuen aus der verfallenden Kirche.“⁴⁴

Teprve v roce 1856 byl kostel znovu obnoven, a to díky knížeti Janu Adolfovi Schwarzenbergovi, který velkou finanční podporou zajistil následné opravy kostela a jeho vybavení. V důsledku těchto rekonstrukcí v letech 1874-1875 byla mj. zvýšena věž, postavena nová kruchta, nový kazetový strop, loď byla snížena a střecha kostela a věže byla pokryta břidlicí. Mimo to daroval kníže Schwarzenberg kostelu hlavní oltářní obraz Spasitele s trnovou korunou a boční oltářní obrazy představující svatého Tomáše a Neposkvrněné početí Panny Marie. Restaurované sochy sv. Pavla, sv. Petra, sv. Jana a sv. Jana Křtitele byly umístěny na žulové sloupce na stěnách presbytáře. Díky obnovení kostela byly oživeny i poutní tradice, kterými obec žila až do vyhnání původních obyvatel.⁴⁵

Obec pravděpodobně až do poloviny 19. století nebyla nijak velká, uvádí se,

⁴⁴ Bertlwieser, F.: Verlorene Böhmerwald-Heimat. Linz 1995, s. 142.

⁴⁵ Podhola, R.: Ozvěny šumavských zvonů. Český Krumlov 2006, s. 132.

že koncem 18. století zde byla pouze tři čísla popisná⁴⁶. Z původních 191 Němců a dvou Čechů, kteří zde žili na počátku 20. století, zbyli po roce 1989 jen dva stálí obyvatelé. V současné době zde žije 20 obyvatel v jedenácti domech. Obyvatelé obce se po staletí věnovali především lesním a zemědělským pracím.

Po odsunu původních obyvatel a nástupu komunismu byla obec od roku 1948 začleněna do hraničního pásma, vstup sem byl zakázán, jako i jinde zde 40 let vládla Pohraniční stráž a osada i kostel byly ponechány svému osudu. V 50. letech byla zbořena velká část původních domů a místo nich byly postaveny bytové domy. Později byla na 300 metrů vzdáleném Vítkově kameni zřízena pozorovací stanice místní radarové základny.

Již v roce 1968, v krátkém období Pražského jara, se několik nadšenců z Českých Budějovic rozhodlo vlastními silami kostel zachránit. Po širokém okolí vyhledávali kamenné části kuželek k oltářní mřížce i části oltáře, ale příchod vojsk v srpnu 1968 všechny naděje na alespoň částečnou opravu zhatil. Ta musela ještě 20 let počkat. V době komunismu kostel sloužil mj. i k zemědělským účelům. Pod kůrem bylo umístěno seno a u stěn byli přivázáni koně. Kromě toho zde nějakou dobu tábořili i vojáci. Skutečný stav kostela po pádu komunismu předčil v negativním smyslu všechna očekávání. Okna byla vymlácena, gotické kamenné prvky včetně oltáře rozbity na padrt', na stěnách vulgární nápisy a kresby, kruchta propadlá. Vojákům, bránícím hranice před nepřáteli, sloužila makovice na kostelní věži jako cvičný terč. Z gotického skvostu se stala ruina. Naštěstí se ještě v dobách komunismu podařilo zachránit před zkázou velmi cennou gotickou sochu Panny Marie z 20. let 15. století a sochy sv. Barbory a sv. Kateřiny pocházející z 80. let 13. století. Socha Panny Marie je vystavena v Alšově jihočeské galerii na Hluboké a zbylé dvě sochy se nacházejí v českokrumlovském Regionálním muzeu.

Hned po revoluci se o kostel začali zajímat bývalí obyvatelé Šumavy a pod vedením dr. Klause Zerbse z Lince založili sdružení „*Rettet die Kirche von Sankt Thoma*“. Finanční prostředky ve výši 500 000 šilinků poskytla Obchodní komora v Linci, Linecký Rotary klub i rakouská Raiffeisenbank. Současně probíhala sbírka i v Německu, pod patronací pana Johanna Bertlwiesera, rodáka

⁴⁶ Kovář, D., Koblasa, P.: Kraj pod Vítkovým kamenem. Rudolfov 1996.

z Rychnůvku. Na jím zřízené konto se vybralo zhruba 300 000 šilinků především díky darům původních obyvatel přilehlých obcí⁴⁷. I naše ministerstvo obrany poskytlo kompenzaci za totální zdevastování a práce tak mohly začít. Nejprve bylo nutné opravit krov, pokrýt střechu břidlicí a zajistit stabilitu stavby především pak v oblasti sakristie, kde hrozilo brzké zborcení. Současně byly obnoveny nalezené kamenné náhrobky, hřbitov byl po dlouhých letech zkultivován a opět slouží svému účelu. Je zde pochován mj. i výše zmíněný Johann Bertlwieser. Trvalo šest let (1991-1997), než byl kostel opraven a vysvěcen. Dokonce i zvon, který darovala zvonařská firma Perner z Pasova, vyzvání po dlouhých 40 letech do kraje. Kostel byl znovu vysvěcen v roce 1996. Od té doby se ještě podařilo vytvořit repliky původních soch svatých, které zdobily presbytář a které se nacházejí v Alšově Jihočeské galerii.

Odsunutí Němci z obce Rychnůvek, do níž patřil i Svatý Tomáš, vybudovali v 70. letech v blízkosti hranic u vesnice St. Oswald bei Haslach památník jejich rodné obci, která byla 9. června 1959 srovnána se zemí a jejíž demolicí z dálky smutně přihlíželi. Na místě kostela sv. Václava dnes stojí prostý dřevěný kříž a kamenný oltář a kolem je rozmístěno několik dřevěných lavic. Každoročně se na tomto místě konají poutní mše za účasti bývalých obyvatel a jejich potomků.

Za zmínku ještě stojí schwarzenberský lovecký zámek. Budova postavená ve švýcarském stylu sloužila k ubytování účastníků honů. Po roce 1945 chátral, až nakonec sloužil jako ubytovna lesních dělníků. V roce 1990 zámek vyhořel za nevyjasněných okolností, ale mezi lety 2003-2005 se jej podařilo opravit a v současné době je zde zřízena luxusní restaurace s hotelem. Osada Svatý Tomáš se v posledních letech stala turisticky velmi atraktivním cílem. Opuštěná obec jako by znovu ožila a pozvolna se vracela do své původní slávy. I když sem mnoho turistů, především českých, přijíždí kvůli slavné zřícenině hradu, ze které lze za jasného počasí pozorovat Alpy, nenechají si ujít ani návštěvu této unikátní gotické památky.

---

47 Bertlwieser, F.: Verlorene Böhmerwald-Heimat. Linz 1995, s. 143.

5.3 Světlík

Obec Světlík se nachází zhruba 15 kilometrů jihozápadním směrem od Českého Krumlova a 9 kilometrů severně od Frymburka v nadmořské výšce 798 metrů. Vznik obce je datován do roku 1258, kdy byla kolonizována Svatotomášská stezka, která vedla z Obermühlu do Českého Krumlova. Dopravovala se po ní sůl z oblasti Solné komory (Salzkammergut) stejně jako po Zlaté stezce. V době svého vzniku byla obec, založená Vítkovci, převedena pod správu kláštera v hornorakouském Schläglu.

První osídlení oblasti je ale ještě o dvě století starší a je spjato s postavou sv. Vintíře, patrona myslivců. Ten se ve svých 50 letech setkal s opatem kláštera v bavorském Niederalteichu a toto setkání změnilo jeho život. Složil řeholní sliby a rozhodl se žít jako poustevník. Na jeho popud byli vysláni mniši z klášterů v Mettenu a Niederalteichu do neobydlených oblastí Šumavy, aby tam mýtili lesy, stavěli hospodářské budovy a věnovali se zemědělství. Na nejvyšším vrcholku vzniklém po vymýcení lesa založili mniši kostel a místo nazvali Kirchs Schlag, tj. kostelní průsek. V průběhu dějin obce se můžeme setkat s různými názvy: Chirchschlag, Liechtenwerdt, Swietlik, Světlík, Kirchs Schlag. Poslední dvě jména odpovídají oficiálnímu českému, resp. německému názvu.

Tento původní kostel byl pravděpodobně vypálen Maďary, ale po úplném vymýcení okolních lesů byla osada i kostel mnichy z Rakouska znovu vybudovány a osada se nazývala Liechtenwerdt.

V roce 1400 zde byl vybudován gotický kostel sv. Jakuba Většího, který byl v roce 1426 poničen husity. V polovině 15. století byl opraven a v roce 1663 rozšířen.

Původně patřil Světlík k českým obcím, ale po bitvě na Bílé hoře byla obec již většinou německá. O českém původním obyvatelstvu svědčí dva náhrobní kameny ve světlickém kostele z let 1570 a 1577.

Nový rozkvět obce nastal v 17. století, kdy Světlík vlastnili Eggenbergové a později Schwarzenbergové. V té době byl kostel rozšířen a bohatě vyzdoben sochami. Do dnešních dnů se zachovalo sousoší Kalvárie i sochy sv. Kryštofa, Šebestiána a Leonarda. Ve stejné době byly pořízeny věžní hodiny a zvon. Část

kostela se v roce 1846 zřítily a místo rekonstrukce bylo rozhodnuto o stavbě nového kostela. Ten byl vybudován v letech 1872-1874 v pseudorománském slohu. Dolní část zdiva věže je původní z 13. století. Náklady na vybudování nového kostela uhradil klášter ve Schläglu.

O významu Světlíku svědčí i první zmínky o škole, která pochází z roku 1567. Tehdy se ještě vyučovalo po domech. Později byla zřízena vlastní škola, ale ta spolu s celou obcí vyhořela. Roku 1861 byla otevřena nová škola, která až do roku 1945 sloužila jako německá obecná škola. Roku 1902 zde začala úřadovat pošta s názvem Kirschs Schlag im Böhmerwald. V roce 1900 byla založena pobočka Raiffeisenbank a o šest let později byl do obce zaveden vodovod.

Podle sčítání obyvatel z roku 1910 ve Světlíku žilo 460 Němců v 68 domech a v celé farnosti jejich počet činil 1680. Po skončení druhé světové války byli téměř všichni obyvatelé vysídleni. Zbylo jich zde pouze 40. V roce 1947 opustil Světlík jako jeden z posledních i farář Siegmund Auer, který vyprovázel každý transport Němců, žehnal jim na cestu do neznáma, dodával jim odvahu a víru v lepší budoucnost.

„Velmi bolestné bylo opustit vše, co otcové našich otců pracně budovali po celá léta. Naděje, že toto bezpráví nemůže stále trvat, vztek a zloba na mocné, kteří vysídlení požadovali a rozhodli, strach jak bude tento život pokračovat a mnoho dalšího, provázelo tuto dobu. [...] Domov a s ním veškeré vlastnictví nám bylo možné ukrást, ale naši víru, že nás Bůh bude všude provázet, nám vzít nemohli. Zůstala nám rovněž naše energie a odhodlání stále pracovat, abychom přežili a jakýmkoliv způsobem opět začínali.“⁴⁸

Po odsunu zůstala fara neobsazena a farnost byla spravována farářem z Frymburku nebo Větrní. Do vylidněné obce se začali stěhovat první rodiny osídlenců, především rumunských Slováků. Ti k nově nabytému majetku a krajině neměli žádný vztah, byli povětšinou negramotní a ani doškolovací kurzy jim moc nepomohly. Nelíbilo se jim ani ve Světlíku ani v okolních obcích, stěhovali se do větších vesnic a měst. Jimi opuštěné domy byly posléze srovnány se zemí.

---

48 750 let farnosti Sv. Jakub Světlík. Český Krumlov 2008, s. 20.

Tak zanikly okolní osady Horní a Dolní Strážné, Černíkov, Dvořetín, Bohovec a další.⁴⁹

Za daného stavu nebylo pochyb, že i kostel sv. Jakuba Většího chátral. Někteří z původních obyvatel ještě v době komunismu navštěvovali Světlík a snažili se spolu s bývalým farářem Friedrichem Nehybou zachránit kostel. Ale v té době uspořádat finanční sbírku pro socialistický stát bylo nemožné.

Když v roce 1991 přijeli do Světlíku bývalí spoluobčané, zjistili, že kostel je v havarijním stavu, a že je nutné rychle jednat. Zástupci českobudějovického biskupství ohodnotili rozsah oprav na částku 56 000 německých marek. Klášter ve Schläglu přislíbil 20 000 německých marek, ale ostatní subjekty, včetně biskupství či obce, nebyly schopny zajistit zbývající finanční prostředky. V roce 1991 při svém pravidelném setkání založili původní obyvatelé sdružení „*Sanace kostela ve Světlíku*“ a velkoryse podpořili finanční sbírku. V prvních letech bylo nutné opravit vnějšek kostela (fasádu, střechu, okapy a věž) a teprve až v roce 1996 přišel na řadu interiér kostela. V současné době je fara v péči premonstrátů ze Strahovského kláštera.

Ze současných významných osobností Světlíku je dobré zmínit P. Huberta Panhölzla a jeho sestru Herminu, kteří z vlastních finančních prostředků opravili faru a přilehlé hospodářské objekty. Když se P. Panhölzl vyjádřil, že by se chtěl na důchod vrátit do Čech, byla mu doživotně pronajata část fary.

---

49 750 let farnosti Sv. Jakub Světlík. Český Krumlov 2008, s. 20.

5.4 Svatý Kámen

Poutní místo Svatý Kámen (Maria Schnee, Maria Schnee beim Heiligen Stein) se nachází zhruba čtyři kilometry vzdušnou čarou východně od hraničního města Dolního Dvořiště v nadmořské výšce 636sp metrů. Ke Svatému Kameni vede příjezdová cesta z dva kilometry vzdáleného Rychnova nad Malší a je lemována šesti kapličkami. V blízkosti obce protéká potok Tichá a nalézají se zde Pižmový a Rychnovský rybník a nádrž Tichá.

Název obce pochází z jedné z místních legend, podle které se na balvanu kolem roku 1500 zjevila Panna Maria Sněžná zdejším pastýřům. Andělé, kteří ji měli doprovázet, rozdělili tento kámen, aby se tak potvrdilo toto zjevení. Obě části kamene, vysokého více jak dva metry, se od sebe postupně vzdalují, a až budou od sebe vzdálené natolik, aby mezi nimi mohl projet vůz se senem, nastane podle pověsti soudný den. V současné době dolní vzdálenost mezi žulovými kameny činí zhruba 90 centimetrů. Existuje ovšem vícero variant této pověsti. Legendami a tajuplnými příběhy je místo doslova opředeno. Hans Watzlik, rodák z nedalekého Dolního Dvořiště, jemuž je věnována i část kapitoly o významných regionálních osobnostech, publikoval ve sbírce Böhmerwaldsagen i příběh „*Maria Schnee*“ věnovaný tomuto místu:

„Wie die traute Gottesfrau mit ihrem Kind auf der Flucht war, kam sie auch in den Böhmerwald. Da rastete sie auf einem Felsen, und der harte Stein wollte ihr ein Liebes tun und schmiegte sich an ihren heiligen Leib an, und heute noch sieht man den steinernen Sessel mit der hohen Lehne und dem Fußschemel stehen auf dem Großen Zwickelberg bei Unterhaid. Aber ein Bauer ackerte dort, und wie sein einfältiges Vieh die himmlische Mutter erkannte, wollte es nicht vorüber. Der Bauer fluchte und schlug die Ochsen, das tat der scheuen Frau leid, und sie ging davon und blieb auf einem andern Hügel, dem Kleinen Zwickelberg, dort wusch sie an einem Brunn dem Gottesbüblein die Windeln und bleichte sie auf der Au, und heute noch bleibt darum auch im härtesten Winter der Fleck um den Brunnen ohne Schnee. Den ganzen Sommer weilte unsere liebe Frau dort und brockte Blumen und

*Haselnüsse, aber wie es herbstelte, schnalzten die Hirten mit den Peitschen und störten ihrem zärtlichen Kind den Traum. Drum reiste die heilige Maria weiter in eine einsame Gegend bei Reichenau, und dort fanden sie fromme Leute mitten im Schnee auf einem Stein sitzen und bauten ihr die Kirche Heiligenstein.*⁵⁰

Německý název Maria Schnee beim Stein nebo Maria Schnee beim Heiligen Stein lépe odkazuje na skutečnost zasvěcení kostela Panně Marii Sněžné.

První historické zmínky o tomto místě pocházejí z roku 1502, kdy je získal řád klarisek z Českého Krumlova od Rožmberků. V roce 1653 zde abatyše řádu Kristina Pöprlová⁵¹ nechala nad rozřatými balvany postavit kapli. Vzhledem k tomu, že se poutní místo stalo velmi vyhledávaným, byla kaple přestavěna na kostel a při něm byl založen klášter řádu klarisek. Stavba chrámu byla podle údaje na pamětní desce na zdi kostela dokončena roku 1744. Počátkem 18. století zde byla postavena tzv. studniční kaple, kde vyvěral léčivý pramen. V roce 1778 byly do kláštera přemístěny ostatky raně křesťanské mučednice sv. Konkordie. V důsledku reformy císaře Josefa II. byl v roce 1782 zrušen klášter klarisek a kostel uzavřen. V polovině 19. století převzal správu kostela řád redemptoristů, který v roce 1895 vystřídala Kongregace bratří Nejsvětější svátosti. Ten zde působil do roku 1924, kdy se sem opět vrátila Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele.

Po druhé světové válce byli redemptoristé odsunuti a klášter byl roku 1949 uzavřen a pak se do něho nastěhovala Pohraniční stráž. Její příslušníci zničili, spálili, rozkradli anebo nechali rozkrást barokní vybavení kostela pocházející z první poloviny 18. století a zřídili zde sklad vojenského materiálu. Později tady dokonce ustájili i svá stáda ovcí. Z kostelní věže pozorovali ochránci hranic, zda se přes ně někdo nechystá utéct. Za normalizace se zřítily část ambitů, které posléze musely být odstraněny. Spolu s nimi byly srovnány se zemí i ostatní budovy přiléhající ke kostelu. Místo zničených historických památek zde byly vybudovány vojenské kasárny.

Před jistým zničením se podařilo zachránit varhany, které byly přestěhovány

---

50 Watzlik, H: Böhmerwald-Sagen. České Budějovice 1922.

51 Poche, E. a kol.: Umělecké památky Čech a Moravy III. P-Š. Praha 1980, s. 277.

do Rudolfova u Českých Budějovic. Skleněná rakev s ostatky sv. Konkordie byla v 50. letech převezena do českobudějovické katedrály sv. Mikuláše a odtud putovala v roce 1969 do kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bavorově, kde se nachází dodnes. O umístění relikvie v Bavorově se zasloužil tamější duchovní správce P. František Hobizal.⁵²

Kulturněhistorickou hodnotu tohoto barokního kostela si uvědomovalo i ministerstvo kultury, které v roce 1975 rozhodlo, že takto významná památka musí být zakonzervována. Při této příležitosti nabídli bývalí obyvatelé československému státu peníze na kompletní opravu chrámu za podmínky, že jim bude umožněno dvakrát do roka zde uspořádat pouť. Jejich velkorysé návrhy zůstaly bez odezvy a kostel chátral dál. Když Rakušané viděli neochotu československých úřadů, rozhodli se v 80. letech postavit si na kopci u obce Hiltchen, jen tři kilometry vzdáleném od Svatého Kamene, repliku kostela, aby jim připomínal původní domov a aby zdáli mohli smutně přihlížet pokračujícím devastacím.

Hned po roce 1989 se naši bývalí spoluobčané začali zasazovat o opravu tohoto poutního kostela. Byl ustanoven Proponentní výbor na opravu kostela Panny Marie Sněžné⁵³ a rakouští obyvatelé pořádali sbírky na rekonstrukci. K osobnostem tohoto výboru patřili Johannes a Herta Spörkerovi a Felix Denkmayer. Složitým jednáním se podařilo českobudějovickému biskupství a Proponentnímu výboru získat peníze i od ministerstva vnitra, které uznalo, že vojsko objekt zničilo. Díky štědrosti původních obyvatel dosáhly peněžní dary milionových hodnot.

Když se s opravou kostela začalo, kasárny již byly zrušeny a důstojníci Pohraniční stráže, kteří zde dříve chovali ovce, se naučili myslet kapitalisticky a podnikat. Okolo kostela vybudovali restauraci a stánky se suvenýry a stali se namísto neohrožených ochránců hranic neohroženými strážci poutního místa. Jednoho dne bylo třeba dopravit těžké a dlouhé trámy na opravu zničené kruchty. Bývalý

---

52 Zdrojem informací o historii poutního místa jsou internetové stránky obce Dolní Dvořiště (<http://www.dolni-dvoriste.cz>) a především pak spis *500 Jahre Wallfahrt Maria Schnee beim Heiligen Stein 1500-2000*.

53 Proponentenkomitee zur Wiedererrichtung der Wallfahrtskirche Maria Schnee beim Heiligen Stein.

náčelník Pohraniční stráže, nyní téměř kostelník, byl požádán o otevření vrat kostela. Nákladní auto muselo složit trámy uvnitř. Bývalý náčelník se rozčílil, jak se někdo opovažuje vjet s autem na svaté místo do kostela. Když mu řidič odpověděl, že zná jistého člověka, který na tomto svatém místě choval ovce, náčelník beze slova otevřel dveře do kostela a zmizel.

Ačkoliv rekonstrukce kostela nebyly zdaleka hotové, konala se zde již v srpnu 1991 první pouť po několika desetiletích. Při této příležitosti sem byla nazpět převezena ve slavnostním průvodu socha Panny Marie s Jezulátkem z kostela sv. Jiljí v Dolním Dvořišti. V 60. letech našel tuto sochu v zuboženém stavu mezi kopřivami a zachránil před úplným zničením Alois Kletzenbauer z Rychnova nad Malší. Podařilo se mu ji v utajení dopravit do rychnovského kostela, kde byla provedena renovace, a poté byla socha přemístěna do kostela v Dolním Dvořišti.⁵⁴ Při této pouti byla socha umístěna zpět do kaple, kde stojí na větším kameni a je obklopena soškami andělů. Na menším kameni je umístěna socha sv. Josefa. Dekoraci na kamenech a stěnách dotvářejí obrazy s mariánskou tematikou, květiny, růžence, křížky, sošky, svaté obrázky a svíce, které sem přinášejí poutníci. Kromě toho se zde nachází velké množství malých kartiček s fotografiemi zemřelých, jejichž blízcí se sem za ně přišli pomodlit k Panně Marii Sněžné a připomenout si jejich památku.

V roce 1993 byl kostel znovu vysvěcen za účasti velkého počtu věřících. O tom, že se jednalo o počin průkopnický, svědčí i účast tehdejšího českého ministra vnitra Jana Rumla, ministra životního prostředí Františka Bendy a hornorakouského zemského hejtmana Josefa Ratzenböcka, kteří vysoce ocenili tuto akci jako akt smíření a přátelství mezi sousedními národy.

Celková rekonstrukce byla symbolicky završena v roce 2000, tedy 500 let od zjevení Panny Marie Sněžné a s ním spojeného vzniku mariánského kultu na Svatém Kameni, umístěním původních varhan z roku 1777. Při této příležitosti byla na stěnu kostela umístěna dvojjazyčná pamětní deska připomínající snahu o znovuvybudování tohoto kostela.

---

54 Mareš, J.: Emma Kletzenbauerová. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_klete.php>.

Další pamětní deska byla na zeď kostela umístěna v roce 2004, a to na památku deseti amerických letců, kteří 9. prosince 1944 nouzově přistáli u Dolního Dvořiště. Ten samý den bylo pět vojáků zavražděno u nedaleké obce Zdíky, jeden na Svatém Kameni a zbylí čtyři letci byli zajati.

5.5 Cetviny

Obec Cetviny se nachází přímo na státní hranici s Rakouskem zhruba 10 kilometrů na jih od Malont a 12 kilometrů jihovýchodně od Dolního Dvořiště v nadmořské výšce 650 metrů. Nejbližší příhraniční obcí je rakouský Leopoldschlag. V bezprostřední blízkosti protéká řeka Malše, která pramení u hornorakouského Sandlu a jejíž tok tvoří v délce 22 kilometrů přírodní hranici mezi oběma zeměmi.

Název obce Cetviny nebo také Cetvina pravděpodobně pochází ze zkomolení německého osobního jména Zetwin nebo jeho české varianty Cetvín. V průběhu dějin doznalo jméno různých změn a je možné se setkat s následujícími označeními: „*Czetwyn, Czetwin, Zetbunne, Czetwing, Czietnow, Zettwingia*“⁵⁵. Odpovídajícím názvem v němčině je Zettwing.

Cetviny jsou v historických dokumentech poprvé doloženy již v roce 1325, a to konkrétně na zástavní smlouvě rožmberského panství⁵⁶. Předpokládá se, že obec byla založena rakouskými kolonisty již v průběhu 13. století, vzhledem k tomu, že Cetvinami procházela obchodní stezka, po které se z Freistadtu dopravovalo zboží do Weitry. První zmínky o gotickém farním kostelu Narození Panny Marie se datují do roku 1384, kdy jej pražský arcibiskup převedl pod správu rožmberského panství.⁵⁷ V roce 1418 byly Oldřichem z Rožmberka Cetviny povýšeny na městys, byla jim udělena první práva a o 80 let později získaly i typický rožmberský znak s pětilistou růží. V druhé polovině 15. století byl kostel přestavěn na trojlodní. Poté, co roku 1611 zemřel poslední Rožmberk Petr Vok, přešly Cetviny pod správu Švamberků. V roce 1619 byla obec včetně kostela vyplněna a vypálena císařským vojskem a o rok později Cetviny připadly rodu Buquoyů, do jejichž panství patřily až do zrušení poddanství v polovině 19. století. Kromě již zmíněného vojenského plenění byly Cetviny postiženy i dvěma morovými epidemiemi v roce 1624, resp. 1680 a velkým požárem roku 1795. Ale i přes tyto nepřízně osudu se podařilo obec a kostel znovu vystavět a opravit. Po těchto rekonstrukcích byla obec rozdělena do dvou částí. V té větší

---

55 Koblasa, P.: Novohradským jihem. Rudolfov 1997, s. 9.

56 Fink, R.: Zerstörte Böhmerwaldorte. Norderstedt 2006, s. 326.

57 Tamtéž.

se nacházelo náměstí s kašnou a před ní umístěným morovým sloupem se sochami sv. Jana, sv. Pavla, sv. Šebestiána, sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého, kterému byl morový sloup zasvěcen. Přímo na náměstí se nacházel také kostel, fara a škola. Menší díl Cetvin byl tvořen převážně menšími domky.⁵⁸ Jak je patrné, prošel cetvinský kostel v průběhu dějin několika opravami a přestavbami. Poslední oprava před nástupem komunismu proběhla v roce 1940.⁵⁹

Obyvatelé obce se věnovali především lesním a zemědělským pracím, řemeslům a obchodu. Významnou se obec stala díky výrobě a bělení nití, každoročně pořádaným trhům a vaření piva. V Cetvinách vznikla i první továrna na výrobu kos v českých zemích, která produkovala až 50 000 kos ročně.⁶⁰ Kromě toho v obci působili i řemeslníci nezbytní pro chod obce.

„Byl tu kamenolom, pila a mlýn, pošta, zastoupení firmy pro zemědělské stroje, pojišťovací agentura, spořitelni a záloženský spolek, sedm hostinců, trafika a několik obchodů, které se dělily o prodej smíšeného zboží jako je zelenina, obilí a krmiva, vejce, lihoviny, hrací karty, dřevo, nitě, střižní zboží a galanterie, železářské výrobky, kosy a matrace.“⁶¹

Před druhou světovou válkou zde žilo 500 Němců a 150 Čechů. Poválečný odsun Němců přinesl první vysídlení, noví obyvatelé, především volyňští Češi, zde ale dlouho nepobyli, protože již od roku 1951 byly Cetviny vystěhovány znovu. V roce 1956 byla celá obec kromě kostela a několika okolních budov zbořena, vstup sem byl zakázán a vládce nad vším se stala Pohraniční stráž. Celá dříve kvetoucí obec zarostla kopřivami a lebedou, pouze u kostela si pohraniční stráž postavila kasárna. Průběh destrukce Cetvin popisuje Gertrud Schöllhammerová těmito slovy:

„V roce 1955 a tom následujícím bylo započato s bouráním domů městyse Cetviny a jejich srovnáváním se zemí. Nejprve byl vyhozen

---

58 Historií a významem obce se ve svých dílech zabývali autoři Stanislav Kroupa a Roman Podhola. Důležitým zdrojem informací o obci jsou i internetové stránky občanského sdružení Cetviny-Zettwing (<http://www.cetviny.cz>) a také „Krátká kronika jednoho městyse a jeho zániku“ cetvinské rodačky Gertrud Schöllhammerové přeložená Janem Marešem a dostupná v internetové publikaci Kohoutí kříž.

59 Poche, E. a kol.: Umělecké památky Čech a Moravy I. A-J. Praha 1977, s. 162.

60 Koblasa, P.: Novohradským jihem. Rudolfův 1997, s. 10.

61 Mareš, J.: Gertrud Schöllhammerová. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-02-18]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_schog.php>.

do povětří tak řečený "Spengler-Haus (Pock)", následovaly domy v místní části zvané Prägarten (směrem do Rakouska – pozn. překl.), pak i na náměstí (Marktplatz) a konečně v Panské ulici (Herrengasse), byly strženy a rozjety pásovými buldozery, rumiště po ruinách překryto vrstvou písku. Před zničením zůstala ušetřena toliko fara (Pfarrhaus), dům čp. 8 zvaný "Schmollhaus (Schöllhammer), škola, na kasárna přestavěný dům lékaře MUDr. Stürzla (čp. 6) a celnice. Později byla odstraněna i škola a obytný dům čp. 8, jehož přilehlé stodoly a stáje musily nyní sloužit jako sklad munice. Hřbitov se stal skládkou odpadu. O Velikonocích 1956 byly na rumištích páleny zbylé trámy a jiné dřevěné součásti zbořených budov. Oheň, živěný suchou travou, se brzy rozšířil až na sám břeh hraničního toku a hrozil zachvátit i stavení mlýna zvaného "Lexmühle" na protějším rakouském už břehu Malše. Temná oblaka kouře, saze a jiskry naplňovaly ovzduší. Když se pak dým rozplynul, nabízel se očím obraz zkázy: země, která kdysi na sobě nesla městys Cetviny, stala se jedním jediným spáleništěm. Uprostřed hromad popela stála nyní už zcela osiřelá stará fara (kostel, o němž se tu nepíše, byl ovšem poblíž ní jako zázrakem ušetřen zřejmě pro svou ojedinělou historickou cenu – pozn. překl.). Dokud obyvatelé městysy žili v jejím stínu, byla pěkně udržována a ještě za války roku 1940 citlivě restaurována. Ted' nastal konec...“⁶²

Hned po roce 1990 sem přicházeli původní obyvatelé a nemohli uvěřit. Z kostela zbyla ruina, kostelní lodi zcela chyběla střecha, na severní straně věže odpadla téměř polovina bání, zdi byly promáčené, vnitřek byl totálně vyrabován a zničen, jen se dalo tušit, že tady někde stával. Když je ale nadšení a zápal pro věc, dílo se zdaří. Stejně jako při zamýšlené renovaci kostela v Pohoří na Šumavě se do akce o záchranu kostela s vervou pustila již zmíněná Gertrud Schöllhammerová. Tato cetvinská rodačka se velkou část života starala o postižené děti a kromě této náročné práce sháněla více než deset let peníze na opravu cetvinského kostela. Na rekonstrukci kromě krajanů mj. přispělo i ministerstvo kultury ČR, Jihočeský kraj, Česko-německý fond budoucnosti.

62 Mareš, J.: Gertrud Schöllhammerová. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-02-18]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_schog.php>.

Hřbitov byl zkulturnován, pomníčky vykopány, hrobová místa upravena a původní obyvatelé zde na pietně upraveném místě mohou vzpomenout na své blízké a vybavit si kruté osudy, které je potkaly. Unikátní fresky ze 14. a 15. století, které byly v průběhu oprav odkryty, se podařilo restaurovat. V září roku 2003 byl kostel za hojně účasti Čechů, Němců a Rakušanů znovu vysvěcen českobudějovickým biskupem Jiřím Paďourem.

Ačkoliv jsou v současnosti Cetviny neobydlené, zachovaly se kromě kostela do dneška i jiné pamětihodnosti. Mezi ně patří např. pomník padlým v první světové válce⁶³, nacházející se nedaleko od hřbitova, pomník členu finanční stráže Jaroslavu Novákovi, který byl omylem zastřelen svým kolegou v srpnu roku 1938 a který se nachází v těsné blízkosti hraničního přechodu Cetviny-Mairspindt. Tento přechod byl spolu s přechodem Cetviny-Hammern obnoven v roce 2006 a otevřen pro pěší a cyklisty.

Nedílnou součástí Cetvin bylo také několik kapliček nedaleko obce. Na kopci u Cetvin se nachází kaple zasvěcená sv. Šebestiánovi z 18. století. Jihovýchodním směrem od kostela vznikla v 2. polovině 19. století křížová cesta vedoucí k Farské a dále pak k Jeskynní kapli, na jejímž místě původně stávala boží muka a kde vyvěral léčivý pramen. Podle vyprávění se zde stalo několik zázraků. Ke kapli vedly kamenné schody a 14 kamenných zastavení křížové cesty. Jak asi okolí Cetvin za 40 let za železnou oponou vypadalo, o tom svědčí i to, že nikdo o této křížové cestě nevěděl a že teprve před několika lety ji lesníci „objevili“ při údržbě cesty. Ti se také zasloužili o částečnou obnovu obou kaplí, o základní údržbu některých zastavení a o vysazení lipového stromořadí. Oprava křížové cesty byla dokončena v roce 2007. Náklady na její obnovu byly vyčísleny na 300 000 Kč a téměř ze tří čtvrtin měly být uhrazeny prostřednictvím dispozičního fondu Interreg IIIA Evropskou unií. Jihočeští zastupitelé v čele s tehdejším krajským hejtmanem Janem Zahradníkem si uvědomovali duchovní hodnotu místa a jeho obnovu jako akt smíření. Na obnově se podíleli studenti českokrumlovské Uměleckoprůmyslové školy sv. Anežky České, kteří malbami na plechu vyzdobili kamenná zastavení, a studenti středního odborného učiliště v Soběslavi, kteří pro

---

63 Podle informací uváděných na stránkách občanského sdružení Cetviny-Zettwing padlo během první světové války 18 cetvinských mužů.

každé zastavení křížové cesty ukovali křížek. Vzhledem k tomu, že původní malby se nezachovaly a nejsou ani zdokumentovány, byly jednotlivé návrhy posuzovány odbornou komisí. Slavnostní otevření křížové cesty proběhlo 31. srpna 2007 za účasti rodáků, představitelů církve a také Jihočeského kraje.

V každém případě jde o velice záslužný počín, každá kaplička, každá boží muka, každý obnovený kostel je vizitkou České republiky v Evropě. Bylo zničeno, zdevastováno a rozkradeno takové historické bohatství, že míru škod lze přirovnat k nájezdu Hunů. Nejsmutnější je skutečnost, že jsme to zničili sami sobě, v míru, bez cizího zavinění.

5.6 Pohoří na Šumavě

Tato horská obec se nachází zhruba 22 kilometrů jihovýchodně od Kaplice v nadmořské výšce 918 metrů. Je ze tří stran lemována státními hranicemi s Rakouskem a od nejbližší rakouské vesnice Stadlberg není vzdálena více jak dva kilometry. V blízkém okolí se nachází Pohořský potok, Jiřícký rybník a rybník Kapelunk, kterým protéká řeka Lužnice.

Dnešní jméno obce je poněkud zavádějící vzhledem k tomu, že geograficky patří do Novohradských hor, nikoliv na Šumavu. Toto označení bylo zavedeno uměle roku 1923. Do té doby obec nosila různá jména, jako např. Buchers, Puchers, Puchěř, Puchír, Půhoř, Půchoř, Puchoří⁶⁴. Všechny tyto varianty mají však pravděpodobně základ v původním označení pohořského potoka Pohorzie z první poloviny 16. století. Německým ekvivalentem českého názvu je Buchers.

Historie Pohoří začíná kolem roku 1700, kdy v okolí byly založeny sklářské hutě hrabětem Filipem Emanuelem Buquoyem. Zdejší sklárny byly v provozu od roku 1693 do roku 1774 a stejně jako dalších 11 skláren v novohradské oblasti patřily hraběti Buquoyovi⁶⁵. Od roku 1758 se začíná obec rozvíjet, roku 1779 je postavena první dřevěná kaplička a o čtyři roky později nechává na jejím místě filantrop hrabě Jan Nepomuk Buquoy vystavět zděný kostel Panny Marie Dobré rady, jehož stavba trvá do roku 1791. Roku 1785 je zde zřízena lokálie⁶⁶ a roku 1802 je tento barokní kostel povýšen na faru. Roku 1791 podala obec žádost o statut městečka, čemuž vyhověno nebylo. Jakési zadostiučinění přišlo až se zrušením poddanství, když Pohoří přestalo patřit do buquoyského panství Nové Hradky a stalo se samostatným. Do pohořského katastru bylo zařazeno dalších 11 okolních osad. Významnou událostí se pro Pohoří stal rok 1810, kdy zde nocoval císař František I. při cestě do Stříbrných hutí.⁶⁷

---

64 Koblasa, P.: Novohradským jihem. Rudolfov 1997, s. 41.

65 Fink, R.: Zerstörte Böhmerwaldorte. Norderstedt 2006, s. 299.

66 Tamtéž.

67 Historií a významem Pohoří na Šumavě a okolních obcí se zabývalo mnoho autorů (mimo jiné Pavel Koblasa a Stanislav Kroupa). Velmi kvalitním zdrojem informací je také pamětní spis Margarete von Buquoy, která při příležitosti dvoustého výročí vysvěcení pohořského kostela v roce 1991 popsala vznik, rozvoj a význam obce v souvislostech nejen lokálních ale i celozemských a celoevropských.

Kromě výroby skla se zdejší obyvatelé proslavili malováním svatých obrazů na sklo. O jejich výrobky byl velký zájem nejen v rámci Rakouska-Uherska, ale také se vyvážely se do celé Evropy a Ruska. Z Pohoří se tato umělecká tradice rozšířila do nedalekých Nových Hradů, Sandlu, Karlstiftu a dalších. Na památku tohoto dnes trochu opomínaného umění vzniklo roku 1984 muzeum v rakouském Sandlu. Roku 1981 dokonce vydala Deutsche Post speciální vánoční známku s tříkrálovým motivem pocházející z Pohoří (viz obrázek v příloze). O významu a rozvoji Pohoří svědčí i fakt, že obec měla vlastní znak, pořádala každotýdenní a výroční trhy. Vařilo se tu pivo, byla zde pošta, hamr, vinopalna a mnoho dalších živností a spolků:

„V místě působil Sbor dobrovolných hasičů (založen 1888) a místní odbor Deutscher Böhmerwaldbundu (zřízen 1895). Nelze přehlédnout ani úctyhodný seznam živností pořázený roku 1923: obchod chlebem, cukrář, dva obchodníci dobyt看em, doprava osob, dva obchody galanterním zbožím, hodinář, dva hokynáři, osm hostinců, obchod s hračkami, kolář, kovář, dva krejčí pro pány, výčep lihovin, mlynář, dva obuvníci, pekař, porodní bába, dva řezníci, čtyři obchody smíšeným zbožím, dvě trafiky, dva truhláři, zedník, úvěrní společenstvo pro Pohoří a okolí.“⁶⁸

V roce 1938 zde žilo 950 Němců a 150 Čechů. Ještě koncem 60. let bydlelo v Pohoří 35 lidí, v 70. letech bylo Pohoří již bez obyvatel⁶⁹. Dnes celé okolí působí skličujícím dojmem. Po odsunu původních obyvatel sem byli přesídleni slovenští vysídlenci z Maďarska, kteří však v roce 1949 hromadně utekli. Zbylí obyvatelé pracovali v lese, na polích i na pile, ale život zde nebyl snadný a lidé více odcházeli, než přicházeli. Pohoří bylo uzavřeno, nacházelo se v hraničním pásmu za ostatními dráty.

Jak to asi v Pohoří v 70. letech vypadalo, můžeme pozorovat na vzpomínkách slovenského vojáka, který v této obci vykonával vojenskou službu:

„Raz som bol v kostole sám, keď som mal službu na Šancích. To som púšťal za dráty automobily s lesníkmi a pred koncom služby som

68 Koblasa, P.: Novohradským jihem. Rudolfovo 1997, s. 40.

69 Kroupa, S.: Hory pout zbavené. České Budějovice 2006, s. 171.

v kostole došiel až do veže, vedel som, že asi dlho kostol nevydrží, ale spomínam si, že práve preto som začal opravovať diery v krytine. Kostol, ako si dobre spomínam, bol pokrytý eternitom, tj. azbestovocementovou krytinou. Asi desať dier som vtedy opravil na tom kostole v dolnej časti strechy, kde tieklo na drevo, ktoré tvorilo konštrukciu strechy. A tak sme môžem povedať, že som oddialil ten jeho nešťastný osud. Vo veži som sa podpísal, aj celú adresu som tam napísal. Schodisko na chorus bolo už vtedy rozpadnuté a zhnilé. V strede kostolnej lode boli poukladané okresané tramy. Niektori vojaci chodili tam na potrebu. A cvičili sme vo vnútri aj psov, keď pršalo. Na vrcholku veže bol kríž zdobený platkami zlata. Raz sa jeden dôstojník na Vianoce opil a guľometom strieľal na ten kríž, ale ho netrafil, iba plech prestrelil. Potom strieľal aj na pile v Leopoldove do okien. Odsúdili ho a zbavili vojenskej hodnosti.“⁷⁰

Když po roce 1989 navštívili bývalí obyvatelé Pohoří, byli zdrceni. Nejzachovalejší stavbou byl zcela vyrabovaný kostel Panny Marie Dobré rady. Původní obyvatelé se nejprve dali do opravy zcela zdevastovaného hřbitova, aby po 40 letech mohli alespoň uctít památku svých blízkých na místě jejich posledního odpočinku. Osud kostela jim samozřejmě také nebyl lhostejný. Již v roce 1994 začala usilovat o rekonstrukci kostela paní Gertrud Schöllhammerová, která se zasloužila později i o opravu kostela v Cetvinách. Stálé dohady a odklady opravy kostela měly katastrofický následek. Až deset let po sametové revoluci, 30. května 1999, se kostelní věž zřítila na střechu kostela, klenba spadla a nyní stojí jen obvodové zdi. Jistou vinu na zřícení této památky mají nejen památkáři, kteří tvrdošijně hájili rekonstrukci podle přísně památkových kritérií, aniž by si uvědomili, že kostel je v naprosto havarijním stavu. Část viny nese i českobudějovické biskupství. U představitelů církve se nesetkávaly s velkým nadšením peněžní dary od rodáků z původních obcí, kteří z velké části financovali opravy kostelů. Jejich přáním bylo získat od nich peníze především na opravu kostelů ve vnitrozemí a neradi viděli opravené kostely v místech, kde nikdo nežije a kam jen několikrát do roka přijedou původní

70 Kralčák, E.: Pohoří na Šumavě [online]. [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://janbraum.unas.cz/novohradsko/pohori.htm>>.

obyvatelé na pout' a na mši svatou. Na jedné straně měli pravdu, opravený kostel ve zdevastované a vybydlené obci působí neobvykle, ale současně je němým svědkem uplynulých tragických let a zároveň lásky původních obyvatel ke svému domovu. Požadavek církevních představitelů na opravu námi špatně spravovaných vnitrozemských památek byl přinejmenším nevhodný a nezdvořilý. I přes tato úskalí se za ohromného úsilí podařilo v pohraničí několik kostelů opravit, ovšem ihned po roce 1990 takřkajíc za pochodu.

Od neštěstí v roce 1999 byly vyvíjeny snahy o alespoň částečnou opravu kostela. Ta byla uskutečňována velmi pomalým tempem, vzhledem k nedostatku financí. Naštěstí v říjnu roku 2008 bylo rozhodnuto o přidělení dotace z ministerstva kultury a započalo se se zastřešováním sakristie a presbytáře. V této části bude v nejbližší době vybudována kaple, která by měla sloužit jak k liturgickým účelům, tak i jako upomínka na temné doby 20. století. Obvodové zdi zborčené části kostela by měly být opraveny a vyztuženy.⁷¹

V 80. letech se vysídlení obyvatelé (podobně jako jejich sousedé ze Svatého Kamene) rozhodli postavit v sousedním Stadlbergu kapli, ve které můžeme nalézt zmenšený model pohořského kostela v jeho původní podobě.

Spolu s kostelem se svobodných časů dožilo několik budov, včetně fary, školy a obchodu. Všechny však byly v naprosto dezolátním stavu a postupem času i z těchto staveb zbyly pouze hromady sutí následně srovnané se zemí. Poslední původní budova obce (fara) zmizela z povrchu v polovině roku 2008. Hned za kostelem se nachází památník padlých hrdinů z první světové války s výmluvným nadpisem „*Nie wieder Krieg*“, za nímž stála škola.

Ačkoliv bylo Pohoří po dlouhá léta bez obyvatel, začínají se zde v posledním desetiletí objevovat novostavby, např. na místě budovy obchodu naproti kostelu. V současné době, možná i díky nedalekému hraničnímu přechodu, zažívá Pohoří malou renesanci a počet novostaveb neustále roste. Bohužel se povětšinou jedná pouze o chalupáře a rekreanty z Prahy a ciziny. Je zajisté záslužné, že Pohoří i přes obrovskou tragédii nezůstalo zapomenutou obcí obklopenou ostnatými

---

71 Ve zborčeném kostele v Pohoří na Šumavě vzniká originální kaple. České noviny [online]. 08.10.2008 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_view.php?%20id=337589&id_seznam=11590>.

dráty v zemi nikoho. Na druhou stranu však může mnohé milovníky staré Šumavy znechutit necitelné architektonické zpracování nových domů ve stylu tzv. podnikatelského baroka, které nemohou nahradit původní domy stavěné v estetickém souladu s okolní přírodou.

V roce 2006 natočil režisér Václav Reischl o Pohoří film „*Není Hietler jako Hitler*“. Název tohoto dokumentu odkazuje na místní legendu, podle které měli předci nacistického vůdce Adolfa Hitlera pocházet právě z Pohoří. Pravdou je, že v Pohoří a jeho okolí bylo jméno Hietler poměrně rozšířené.

Tento film se věnuje setkání a rozhovorům s odsunutými obyvateli, dále pak s jediným stálým obyvatelem obce, bývalým pomocníkem Pohraniční stráže, vzpomínajícím na časy komunismu, a také s potenciálními novými obyvateli Pohoří z ciziny. Ti přicházejí fascinováni krásnou a neporušenou krajinou. Otázkou je, zda zde tito lidé vydrží trvale žít nebo zda zde vyroste rekreační zóna, jako se tomu stalo například v okolí obce Lipno. Ale i to by mělo smysl, není nic smutnějšího než procházet kolem zbylých základů bývalých domů, krajinou bez lidí.

6 Významné osobnosti regionu

6.1 P. Engelmar Hubert Unzeitig

P. Engelmar Unzeitig se narodil hluboce věřícím rodičům 1. března 1911 v Hradci nad Svitavou na Svitavsku. Oficiální název této obce byl až do roku 1949 Grándorf (z německého názvu Greifendorf). Tři dny po narození byl pokřtěn jménem Hubert. Poté, co v roce 1914 vypukla první světová válka, byl jeho otec Johann Unzeitig povolán do armády. V průběhu války byl zajat na východní frontě a začátkem roku 1916 zemřel v ruském vězení na tyfus. V roce 1920 přijal Hubert první svaté přijímání a o rok později byl ve Svitavách biřmován. Po dokončení základní školy v roce 1925 pracoval jeden rok jako čeledín na statku. Po návratu ze zkušené se začal intenzivně zajímat o kongregaci Marianhillských misionářů a v roce 1928 nastoupil na gymnázium této kongregace v bavorském Reimlingenu. Zde v roce 1934 složil maturitu a vstoupil do jednoročního noviciátu v klášteře sv. Pavla v holandském Arcenu. V roce 1938 složil věčné sliby, o rok později byl vysvěcen na kněze ve würzburgském kostele Srdce Ježíšova a přijal jméno Engelmar. Během prmiční dovolené vypukla druhá světová válka a P. Engelmar nastoupil cestu duchovního pastýře. Nejprve působil v Riedegu u Lince, kde byla krátce předtím otevřena rakouská odnož Marianhillské kongregace, a poté mu byla v roce 1940 svěřena farnost ve Zvonkové.

Ale ani zde mu nebylo přáno zůstat. Poté, co veřejně vyjádřil svá přesvědčení, že vláda nade vším, i nad tím pozemským, náleží Kristu, a poté, co se opakovaně vyslovil proti nacistickému pronásledování Židů, byl 21. 4. 1941 na základě udání zatčen gestapem a odvezen do vězení v Linci. Byl obviněn z „*tückische Äußerungen und Verteidigung der Juden*“ a po šesti týdnech převezen do koncentračního tábora Dachau, kde byl jedním z 2720 vězněných duchovních. Bylo mu přiděleno vězeňské číslo 26147.⁷²

Ze šesti let kněžské služby strávil P. Engelmar v koncentračním táboře čtyři roky. Jak jen to možnosti dovolovaly, věnoval se, i přes přísné zákazy, duchovní péči. Nepředstavitelné podmínky v koncentračním táboře se výrazně zhoršily koncem roku 1944, a to když zde vypukla epidemie skvrnitého tyfu, jehož oběťmi byli

⁷² Kronawiter, M.: Drei Selige für Bayern? Der mühsame Weg zur Ehre der Altäre. Bayerisches Fernsehen 2007.

především ruští zajatci. P. Engelmar se spolu s dalšími 20 duchovními dobrovolně přihlásil k péči o nemocné a umírající. Dokonce se začal učit i rusky. Vlastní život obětoval službě bezmocným, usilovně o ně pečoval, uděloval poslední pomazání a svátost umírajících. Při této práci se sám nakazil a 2. 3. 1945, den po svých 34. narozeninách, zemřel. Jen několik týdnů poté, konkrétně 29. 4. 1945, byl koncentrační tábor Dachau osvobozen spojeneckými vojsky. Osobnost P. Engelmara popisuje jeho spoluvězeň P. Johannes Lenz těmito slovy:

„Er opferte alle seine Freizeit für die armen Kranken verschiedener Nationen. Er schenkte ihnen noch viel mehr alle seine Zeit und selbstlose Mühe: seine ganze priesterliche Liebe. Das war sein Ziel, während der Tod schreckliche Ernte hielt.“⁷³

Duchovní práci se mu podařilo obrátit na katolickou víru několik Rusů a dokonce i jednoho poddůstojníka jednotek SS. Aby zachránil ostatní vězně před smrtí hladem, sbíral od ostatních kněží trochu jídla pro ty nejpotřebnější.

Bývalí vězňové z Dachau ho nazývali „německý Maxmilian Kolbe“ příležitostně „anděl z Dachau“ nebo též „mučedník lásky k bližnímu“. P. Engelmar Unzeitig byl mučedník a světec a jeho smrt v Dachau nám stále připomíná všechny oběti koncentračních táborů:

„P. Engelmar war gegen den Strom der Zeit geschwommen, er hatte sich, wie sein Name besagt, seiner Zeit nicht angepasst, er war eben »unzeitig«; »unzeitig« war auch sein Tod, der ihn im Alter von erst 34 Jahren dahinraffte. Aber gerade dadurch blieb er in Erinnerung und wird er in Erinnerung bleiben. Er hat eine Spur der Liebe hintergelassen.“⁷⁴

Pater Schneider, jeden z jeho spoluvězňů, v pateru Engelmarovi viděl, stejně jako ostatní spolubratři, světce a rozhodl se po jeho smrti zachránit jeho popel. Jelikož si ho takto vážil, navázal kontakt s jedním kámem v krematoriu. Ten při noční službě spálil samostatně tělo patera Unzeitiga a odevzdal pateru Schneiderovi popel v papírovém pytlíku. Tento pytlík s popelem zašil pater Schneider

---

73 Zinnhobler, R.: Wider den Strom der Zeit. Neues Archiv für die Geschichte der Diözese Linz. Linz 1993/1994 Jg. 8, Heft 2, s. 205.

74 Tamtéž, s. 207.

do látkového sáčku, uzavřel do krabičky s nápisem „U“ a přes jednoho zaměstnance propašoval z tábora ven. Popel byl vložen do urny 30. května 1945 a uložen do hrobky Marianhillských misionářů ve Würzburgu. Tato urna byla 22. listopadu 1968 přenesena do kostela Srdce Ježíšova ve Würzburgu.⁷⁵

V roce 1991 byl zahájen proces Unzeitigova blahorečení a v roce 1998 byla akta předána vatikánské kurii. Od roku 2000 jej katolická církev oficiálně uznává jako jednoho z mučedníků 20. století.⁷⁶

O P. Engelmarovi natočil režisér Max Kronawitter v roce 2007 pro bavorskou televizi krátký film, v němž mj. cituje část posledního dopisu, který P. Engelmar adresoval své sestře:

„Die Strahlen der wärmenden Sonne der Liebe des allgütigen Vaters sind doch stärker und triumphieren, denn unsterblich ist das Gute, und der Sieg muß Gottes bleiben, wenn es uns auch manchmal nutzlos erscheint, die Liebe zu verbreiten in der Welt.“⁷⁷

Jak již bylo zmíněno v kapitole o Zvonkové, zdobí okno zdejšího kostela sv. Jana Nepomuckého Unzeitigův portrét a na zeď kostela byla umístěna pamětní deska. Každý rok v červnu se zde na jeho památku pořádá pouť. Kostel ve Zvonkové by se měl stát, podle přání mnoha věřících, symbolem míru a odpuštění, poutním místem Evropy především pro křesťany z Rakouska, Německa a Čech. Osobnost P. Engelmara Huberta Unzeitiga by mohla a měla přispět k další evropské integraci.⁷⁸

---

75 Petschl, F.: Glöckelberg. Erdmannhausen 1992, s.125.

76 Grulich, Rudolf: Liebe verdoppelt die Kräfte. Kirche in Not. 29. 2. 2008 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <http://www.kirche-in-not.de/01_aktuelles/meldung-2008-gedenktage-pater-engelmar-unzeitig-engel-von-dachau.php>.

77 Kronawiter, M.: Drei Selige für Bayern? Der mühsame Weg zur Ehre der Altäre. Bayerisches Fernsehen 2007.

78 Pater Engelmar Unzeitig aus Greifendorf. Zwittau.de [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.zwittau.de/orte/greifendorf/8-pater-engelmar.htm>>.

6.2 P. Tecelin Josef Jaksch

P. Tecelin Jaksch se narodil 23. března 1885 v Haklových Dvorech u Českých Budějovic jako Josef Jaksch do početné rolnické rodiny. Jeho otec Andreas Jaksch byl dlouholetým starostou této národnostně smíšené obce. Po obecné škole v Haklových Dvorech nastoupil na gymnázium v Českých Budějovicích, kde v roce 1904 úspěšně odmaturoval. Poté vstoupil jako novic do kláštera ve Vyšším Brodě a přijal jméno Tecelin. Po roce odešel studovat teologii do rakouského Innsbrucku a v roce 1908 byl vysvěcen na kněze. Po vysvěcení se stal kaplanem v Přídolí u Českého Krumlova a později v Boršově nad Vltavou. Během první světové války byl povolán do armády, kde působil jako vojenský kněz na severoitalské frontě. Po skončení války se vrátil zpět do Boršova. V roce 1925 byl zvolen prozatím posledním opatem kláštera ve Vyšším Brodě.

Po válce se vyšebrodský klášter dostal do problémů spojených se vznikem nového československého státu a se smrtí dosavadního opata Bruno Pammera. Bylo třeba zvolit nového opata, aby mj. mohly být vyřešeny majetkové a finanční závazky kláštera. Hned v prvním kole volby byl zvolen pater Tecelin, od něhož si všichni slibovali mj. i dobré vztahy mezi Čechy a Němci. Dluhy z válečných půjček se opatu Tecelinovi podařilo během dvou let splatit a klášter začal prosperovat, a to i po duchovní stránce. V roce 1938 měla komunita 73 členů, což byl vůbec nejvyšší počet od založení kláštera.⁷⁹

I po nástupu Hitlera k moci se snažil podporovat místní obyvatelstvo zajištěním práce. Vstoupil do Německé křesťansko-sociální strany, ale přesto ho německé obyvatelstvo považovalo za „*přítele Čechů*“. Proto anebo i přesto pozval pater Tecelin v roce 1937 na návštěvu prezidenta Beneše. Bylo to poprvé v 700leté historii, kdy hlava státu navštívila vyšebrodský klášter. Prezident Beneš pateru Tecelinovi daroval prezidentskou standardu, kterou se za války podařilo v klášteře ukrýt.⁸⁰

Ještě před obsazením Sudet se podařilo pateru Tecelinovi pod záminkou restaurování odvézt do Prahy Závišův kříž, deskový oltář Vyšebrodského mistra

79 Cisterciácký klášter Vyšší Brod [online]. [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaster.vyssibrod.cz/cesky/historie/druhe%20zruseni.htm>>.

80 Mareš, J.: Tecelin Jaksch. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_jakst.php>.

a obraz Vyšebrodské Madony.⁸¹ Krátce po příchodu německého vojska byl zatčen gestapem a uvězněn v Linci.

„Výpovědi nacistů z okolí kláštera jej obviňovaly z nepřátelství k nacismu a Třetí říši, dále ze špionáže pro Československo a z vedení a podněcování celého kláštera v opozičním duchu k nacismu. Protože však tato obvinění byla u soudu nedostatečná, převezli opata Tecelina Jaksche k soudu do Krumlova a obvinili jej z nemravnosti a hanebných skutků proti přirozenosti, opět bez důkazů. Nato byl odsouzen do žaláře a v létě roku 1939 propuštěn a vykázán jako (někdejší – pozn. aut.) československý občan do území Protektorátu.“⁸²

Po propuštění se uchýlil do kláštera cisterciáček Porta coeli v Předklášteří u Tišnova, kde pobýval po celou dobu války. Každý týden se musel hlásit gestapu v Brně, ale i přesto byl členem odbojové organizace „*Obrana národa*“.

V roce 1945 se pater Tecelin vrátil zpět do Vyššího Brodu. Klášter, který byl v roce 1941 spolu s dalšími zrušen a v němž sídlila americká a před ní i německá armáda, byl zásluhou patera Tecelina krátce po válce obnoven. I přes své protinacistické postoje byli téměř všichni němečtí mniši odsunuti. Aby zabránil úplnému zániku kláštera, rozhodl se opat vybudovat novou komunitu složenou z českých mnichů.

Ale to už přišel rok 1948 a moci se chopili komunisté. I když byl opat přesvědčen, že nedemokratické změny jsou pouze krátkodobé, souhlasil s přesunem mnichů do Rakouska. Již v roce 1947 prováděla státní bezpečnost v klášteře prohlídky a opat byl opakovaně vyslýchán. Zde se opět ukázala prozíravost patera Tecelina, který nejcennější památku kláštera, Závišův kříž, stačil odvézt do úschovy českobudějovickému biskupovi ThDr. Josefu Hlouchovi.⁸³

Po odchodu do Rakouska v roce 1948 působil nejdříve v klášteře ve Zwettlu a poté se chopil obnovy kláštera ve štýrském Reinu, kde po dlouhé nemoci zemřel 23. května 1954 a kde je pochován.

81 Schusser, F.: Doba opata Tecelina Jaksche do konce roku 1938. Vyšebrodský zpravodaj. Duben 2009, s. 8.

82 Tamtéž, s. 9.

83 Mareš, J.: Tecelin Jaksch. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_jakst.php>.

6.3 P. Franz Irsigler

Franz Irsigler se narodil 30. srpna 1920 v Malšíně (Malsching), obci nacházející se osm kilometrů západním směrem od Rožmberka nad Vltavou (Rosenberg). Po absolvování obecné školy v Malšíně a měšťanské ve Vyšším Brodě (Hohenfurth) začal studovat na jezuitském gymnáziu v Bohosudově (Mariaschein) v nynějším Ústeckém kraji. V roce 1939 složil maturitní zkoušku v Českém Krumlově. Po vypuknutí druhé světové války byl povolán do armády, kde až do jejího konce působil u německého válečného letectva Luftwaffe. Po návratu z války byl spolu se svou rodinou a dalšími německými obyvateli Malšína odsunut.

Po odsunu krátce působil v Mnichově a poté byl přijat kněžského semináře v bavorském Řeznu. V roce 1951 byl vysvěcen na kněze a stal se kaplanem ve Wackersdorfu, obci nacházející se 40 kilometrů severně od Řezna. Roku 1953 byl jmenován expozitou, tj. samostatným duchovním správcem, v bavorské farnosti Fuhrn a o devět let později se stal farářem v Teisnachu v Bavorském lese. Zde se zasloužil o opravu pěti kostelů a vybudování ústavu sociální péče. V roce 1985 se ze zdravotních důvodů rozhodl odejít na odpočinek a přestěhoval se do hornobavorského Beilngriesu, kde bydlel se svou rodinou jeho bratr Ernst.

Spolu se svým bratrem Ernstem dlouhá léta velmi aktivně působil v redakci krajanského měsíčníku „*Glaube und Heimat*“. Tento časopis od poválečného znovuoobnovení v roce 1949 plnil nezastupitelnou roli při znovusjednocování rodin. Po roce 1945 putovaly Evropou statisíce až miliony lidí bez domova, bez rodin a bez zázemí. A právě *Glaube und Heimat* pomáhal jednotlivým domovským obcím (Heimatkreis) při hledání nezvěstných válečných zajatců vracejících se z Ruska, získával informace o odsunutých, vedl pečlivě evidenci a přispěl k vytvoření společenství bývalých obcí.

Franz a Ernst Irsiglerovi společně zodpovídali jak za vedení časopisu, tak i za jeho obsahovou stránku. Pater Franz se později stal i dlouholetým předsedou stejnojmenného spolku. I díky této publikační činnosti se mu podařilo iniciovat mnoho přeshraničních akcí směřovaných na podporu katolické církve v českých zemích a obnovu sakrálních památek v českobudějovické diecézi. Jeho zásluhou

byl mj. opraven poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kájově a kostel Srdce Ježíšova v jeho rodném Malšíně. Již v dobách komunismu inicioval v Německu sbírky na podporu českých věřících a duchovních. Podařilo se mu spolu s ostatními krajany vybrat na 20 milionů německých marek a shromáždit obrovské množství náboženských knih (biblí, kancionálů a teologických spisů), které pak byly převáženy do českých zemí.⁸⁴

Za zásluhy o klášter ve Vyšším Brodě byl v Římě v roce 2000 generálním opatem cisterciáků přijat do tohoto řádu.⁸⁵

Dne 19. června 2001 byl P. Franz Irsigler při příležitosti kněžského dne v Českých Budějovicích instalován čestným kanovníkem Katedrální kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích. Toto setkání uspořádal tehdejší biskup českobudějovické diecéze ThDr. Antonín Liška na památku jihočeského rodáka sv. Jana Nepomuka Neumanna, v němž stejně jako ve sv. Janu Nepomuckém můžeme spatřovat jeden z mnoha spojovacích bodů česko-německého soužití. Vždyť právě tito dva světci jsou uctíváni především v českých zemích, Rakousku a Německu. Ve zvacím dopise na toto setkání, kterého se zúčastnilo 34 německých a 50 českých kněží, biskup Antonín Liška napsal:

„Bolestné rány minulosti chceme pomoci léčit společným slavením eucharistie. Ta bude spojená s prosbou za odpuštění a za požehnání pro práci německých a českých kněží.“⁸⁶

Pater Franz Irsigler zemřel po dlouhé nemoci 31. srpna 2005 ve věku 85 let. Pohřbu, který se konal 3. září 2005 v kostele sv. Walburgy v Beilngriesu, se zúčastnili i bývalí českobudějovičtí generální vikáři Jan Baxant, Václav Habart a Václav Dvořák (později rovněž zesnulý). Ve stejném roce zemřel také jeho o tři roky mladší bratr Ernst. Časopis Glaube und Heimat tak ztratil dvě vynikající osobnosti, které se velkou měrou zasloužily o obnovu sakrálních a kulturních památek na Šumavě a přispěly k opětovnému sblížení obou národů.

---

84 Reif, F.: Ehrung Pfarrer Franz Irsigler. Glaube und Heimat. 1. 4. 2009, Jg. 61, Heft 4, s. 36.

85 Ehrl, A.: Pfarrer i. R. und Vorsitzender des Vereins Glaube und Heimat e.V., Franz Irsigler, feiert sein 50jähriges Priesterjubiläum. Glaube und Heimat. 1. 4. 2009, Jg. 61, Heft 4, s. 37.

86 Němečtí kněží z Čech přijedou do Českých Budějovic. Tiskové středisko České biskupské konference [online]. 18. 6. 2001 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/nemecti-kne-i-z-cech-prijedou-do-ceskych-budejovic.html>>.

6.4 P. Michal Tkáč

Vzhledem k tomu, že se v této práci zabývám opravami kostelů na Českokrumlovsku, považuji za nutné se zastavit u osoby P. Michala Tkáče, který po dobu celých 33 let spravoval farnost ve Frymburku s celou řadou kostelů v jeho okolí.

Michal Tkáč se narodil 4. května 1931 ve východoslovenském Mestisku do hluboce věřící rodiny. Po základní škole navštěvoval dvouletou stavební školu v Děčíně. Po absolvování vojenské služby se vrátil zpět na Slovensko, kde pracoval jako mistr na stavbě. Ačkoliv se mu práce líbila, stále pociťoval touhu zasvětit svůj život službě Bohu. Vrátil se tedy do Čech, kde při zaměstnání vystudoval jedenáctiletou střední školu v Českých Budějovicích, kterou zakončil maturitou. Ta byla podmínkou pro přijetí na Teologickou fakultu v Litoměřicích. V roce 1963 byl vysvěcen na kněze a vzápětí se stal farářem v Táboře a následně kaplanem děkanského úřadu v Českých Budějovicích. Pro svou laskavou povahu byl velmi oblíben nejen v kruhu věřících, ale také ve školách, kde učil náboženství.

V roce 1970 byl biskupem ThDr. Josefem Hlouchem pověřen správou frymburské farnosti. Zde ho čekala tvrdá a mravenčí každodenní práce, která zahrnovala nejen duchovní služby ve farnostech ve Frymburku, Přední Výtoni, Černé v Pošumaví, Světlíku, Svěrázu, Horní Plané, Hodňově, Slavkově, Dolní Vltavici, Rychněvku a Zvonkové⁸⁷, ale také nejnnutnější opravy sakrálních objektů. První přišla na řadu fara ve Frymburku, kde P. Tkáč sám a z vlastních finančních prostředků vybudoval koupelnu, WC a opravil místnosti. Frymburský kostel sv. Bartoloměje byl v relativně dobrém stavu, ale bylo nutné opravit fasádu. To se mu podařilo v polovině 70. let. V roce 1976 se mu za pomoci dobrovolníků podařilo provést opravu vnějšku a o rok později i vnitřku kostela Neposkvrněného početí Panny Marie v Černé v Pošumaví.⁸⁸

Až do roku 1989 mu dělaly velké starosti zničené pohraniční kostely. I přesto, že v té době byl přístup k těmto kostelům zakázán, marně žádal církevního tajemníka, aby alespoň byly vykonány potřebné opravy na záchranu kostela

---

87 Úmrtní oznámení P. Michala Tkáče.

88 Kronika obce Černá v Pošumaví 2005, s. 68.

na Svatém Tomáši. Proto velmi uvítal změny po „sametové revoluci“ a iniciativy českých a německých jednotlivců a institucí a s plným elánem se zapojil do restauračních prací.

„Obnova kostelů skutečně velice pěkně probíhala, měli jsme šikovné lidi. Při opravách jsme se setkávali. Kostel bez oken, všude jen profukoval průvan, ale oltář tam byl, tak se udělala mše svatá. A přišlo hodně lidí, přišlo jich 200, 300, 400 a ta setkávání byla častější. Nesetkal jsem se s lidmi, kteří by byli nějakí nacionalisté. Jsou to prostí lidé, kteří tady museli opustit všechno. A přesto jsem nepocítil zlobu, nebo chuť se pomstít. Nic na způsob našich nacionalistů. Pustili se do práce a kostely jsou opravené. Dílo bylo společné a přineslo usmíření alespoň na církevní půdě. Stát je od toho ještě daleko. Ale něco se s tím musí dělat.“⁸⁹

V té době již ale byl P. Tkáč vážně nemocen. Těžká cukrovka, která mu byla identifikována již v roce 1975, způsobila téměř slepotu a vážné problémy s dolními končetinami. Díky pomoci P. dr. Johanna Kindermanna, dr. Klause Zerbse a dr. Othmara Hankeho mohl podstoupit oční operaci na klinice v Linci, ale zrak se zlepšil jen krátkodobě a zdravotní stav se stále zhoršoval. Nejprve mu v roce 1993 byla pod kolenem amputována pravá noha a v poté roce 1997 i noha levá. V roce 1998 se výrazně zhoršila funkce jeho ledvin a od té doby jezdil až 3x týdně na dialýzu do nemocnice v Českém Krumlově. Ale ani toto utrpení P. Tkáče nezlomilo. Skoro slepý a na invalidním vozíku sloužil téměř každý den ve frymburském kostele nebo na faře mši svatou. Trpělivě snášel svůj těžký osud, bez ustání a s laskavostí a pokorou sobě vlastní přijímal bolesti a těžkosti života, které se mu snažily ulehčit jeho sestra Jaroslava a hospodyně Anna.

„Ještě když jsem ležel v nemocnici s jednou amputovanou nohou, pan biskup mi přidal další čtyři farnosti. Ještě dokud jsem měl jednu nohu, tak to šlo. To jsem vylezl na věž do třetího, čtvrtého patra, i na žebřík. Chodil jsem na školu, učil jsem, jezdil jsem autem.“⁹⁰

---

89 Semecká, M.: Postavil jsem se doprostřed kostela a skrz střechu jsem viděl až do nebe. Českobudějovické listy. 13. 4. 2002, s. 11.

90 Tamtéž.

Dne 1. února 2000 byl P. Tkáč jmenován a 24. dubna 2000 instalován čestným kanovníkem Katedrální kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích. 20. června 2008 byl spolu s dalšími jihočeskými duchovními vyznamenán tehdejším hejtmanem Jihočeského kraje RNDr. Janem Zahradníkem a byla mu udělena stříbrná Pamětní medaile.⁹¹

Ještě před svou smrtí se snažil uskutečnit plán na výstavbu kostela sv. Jana Nepomuka Neumanna v Lipně.

P. Michal Tkáč zemřel 15. srpna 2008 v českokrumlovské nemocnici ve věku 77 let. Po zádušní mši svaté a obřadech v kostelech sv. Bartoloměje ve Frymburku a sv. Mikuláše v Českých Budějovicích byl pohřben do kněžského hrobu na hřbitově u sv. Otýlie v Českých Budějovicích.

---

91 Jihočeský hejtman ocenil kanovníky. Rádio Proglas [online]. [cit. 2009-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.proglas.cz/fotogalerie/fotogalerie.html?galleryID=133>>.

6.5 Wenzel Jaksch

Ačkoliv Wenzel Jaksch není přímo spojen s českokrumlovským okresem, neboť se narodil a vyrůstal v okrese českobudějovickém, domnívám se, že jeho osobnost je v československých, sudetoněmeckých, německých a také evropských dějinách 20. století natolik důležitá, že nesmí být opomenuta.

Wenzel Jaksch se narodil 25. září 1896 v Dlouhé Stropnici (Langstrobnitz), obci nacházející se osm kilometrů jihozápadním směrem od Nových Hradů, do chudé rodiny. Po školní docházce v Horní Stropnici odešel ve 14 letech do Vídně, kde pracoval na stavbách a vyučil se zedníkem. V této době také vstoupil do Svazu mladých dělníků (Verband jugendlicher Arbeiter Österreichs), ve kterém se po čase stal jednou z vůdčích osobností. Po vypuknutí první světové války byl povolán do armády a část bojů strávil na frontě v severní Itálii. Po válce se vrátil zpět do vlasti a stal se činným v Německé sociálně demokratické straně dělnické (DSAP). Jejím předsedou byl až do své smrti v roce 1920 významný politik Josef Seliger. Řídící pozici ve straně po něm převzal rodák z haličského Lvova JUDr. Ludwig Czech (1872-1942, zemřel v koncentračním táboře Terezín-ghetto), který později, v letech 1929-1938, zastával různé ministerské funkce v československé vládě. Wenzel Jaksch v poválečných letech působil v redakci stranického časopisu. V roce 1924 byl zvolen do předsednictva strany, o pět let později byl zvolen poslancem československého parlamentu a v roce 1938 se stal posledním předsedou DSAP. Dlouhou dobu se snažil o demokratické řešení sudetoněmecké otázky v Československu a spolu s ostatními sudetoněmeckými politiky z tzv. novoaktivistického okruhu se zasazoval o uznání sudetoněmeckých práv:

„Cílem novoaktivistů bylo, aby na československé vládě dosáhli uznání Němců jako druhého »státního národa« (tím prvním byl podle umělé »čechoslovakistické« konstrukce tzv. národ »československý« – pozn. překl.) a dosáhli tak překonání tzv. »menšinového statutu« (»Minderheitstatus«). Výsledky jednání byly ovšem následkem politické zaslepenosti českých představitelů zcela neuspokojivé.“⁹²

---

92 Mareš, J.: Wenzel Jaksch. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_jaksc.php>.

Po příchodu nacistického vojska do pohraničí se podílel na záchraně 5000 Hitlerových odpůrců, včetně Židů. Při těchto záchranných akcích byl v době obsazení Prahy v březnu 1939 donucen uprchnout do Polska, odkud poté putoval do emigrace ve Velké Británii. Spolu s ním muselo opustit zemi zhruba 3000 sociálních demokratů a další tisíce byly uvězněny v koncentračních táborech.⁹³

Zde se do roku 1942 snažil jednat s exilovým prezidentem Benešem a československou exilovou vládou o sudetoněmecké budoucnosti v poválečném uspořádání Československa. Jeho stanovisko se shodovalo s koncepcí exilové sudetoněmecké sociální demokracie:

„In beiderseitigen Anerkennung des Selbstbestimmungsrechtes innere Föderalisierung einer neuen ČSR – Eigene sudetendeutsche Landesverwaltung mit Landtag, Landesregierung, Landesbank usw.“⁹⁴

Tyto plány však byly od roku 1942 vystřídány snahou zabránit československé exilové vládě a spojencům v uskutečňování plánovaného poválečného odsunu. Ani toto úsilí však nebylo úspěšné mj. kvůli „*Benešově politické a propagandistické přesile a silicím protiněmeckým tendencím mezi spojenci*“⁹⁵.

Veškerý pokrok, kterého se Jakschovi do roku 1942 v jednáních podařilo dosáhnout, přišel vniveč, neboť „*Beneš už Jaksche nepotřeboval. Lidice a nacistický teror po atentátu na Heydricha a vůbec průběh války posilovaly stále více jeho postavení*“⁹⁶.

Když skončila válka a došlo k plánovanému odsunu, bylo Jakschovi na Benešovo přání zabráněno vycestovat do Německa a musel tedy zůstat v Londýně. Teprve v roce 1949 mu byl vydán cestovní pas a mohl se s rodinou přestěhovat do Německa, kde se usídlil v hessenském Wiesbadenu.

Boje proti odsunu se nevzdal ani po válce a spolu se svými spolupracovníky předložil generálnímu sekretáři OSN a postupimským mocnostem petici, v níž žádali o znovuprojednání sudetoněmecké otázky na mírové konferenci. K této

---

93 Bachstein, M.: Wenzel Jaksch – Journalist und Politiker. Exil-Archiv [online]. [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.exil-archiv.de/html/biografien/jaksch.htm>>.

94 Jaksch, W.: Sucher und Kündler. München 1967, s. 50.

95 Tamtéž.

96 Jaksch, W.: Cesta Evropy do Postupimi. Praha 2000, s. 22.

konferenci nikdy nedošlo, mj. z důvodu vypuknutí studené války, která na dalších 40 let rozdělila celou Evropu a svět.

Od roku 1950 působil Jaksch v předsednictvu Sociálně demokratické strany Německa (SPD) a v roce 1953 byl zvolen do Spolkového sněmu. V roce 1951 se podílel na vzniku Seliger-Gemeinde, společenství sudetoněmeckých sociálních demokratů, stal se jeho předsedou, kterým zůstal až do své smrti. Když byl v roce 1958 založen Svaz vyhanců (Bund der Vertriebenen), stal se Jaksch jeho viceprezidentem a o šest let později byl zvolen jeho prezidentem. V roce 1959 byl zvolen prezidentem Spolkového shromáždění Sudetoněmeckého krajanského sdružení (Bundesversammlung der Sudetendeutschen Landsmannschaft). V následujícím roce se stal předsedou pracovní skupiny pro záležitosti východní Evropy v rámci zahraničního výboru Spolkového sněmu. V roce 1961 byla jednomyslně schválena tzv. Jakschova zpráva (Jaksch-Bericht), která se stala základem nové konstruktivní německé východní politiky.

V roce 1958 vydal knihu *„Europas Weg nach Potsdam – Schuld und Schicksal im Donaauraum“*, která byla přeložena do češtiny v roce 2000 pod názvem *„Cesta Evropy do Postupimi – Vina a osud v podunajském prostoru“*. Roku 1965 vydal studii *„Westeuropa-Osteuropa-Sowjetunion“*, pojednávající o hospodářské spolupráci s východoevropskými zeměmi.

Wenzel Jaksch zemřel 27. listopadu 1966 při automobilové havárii ve Wiesbadenu. Jeho pohřbu se zúčastnilo velké množství představitelů sudetoněmeckých organizací a předních německých politiků včetně dlouholetého předsedy SPD a pozdějšího spolkového kancléře Willyho Brandta, který se ve smuteční řeči s Jakschem rozloučil slovy:

„An seinem Geburtstag stellte er bei einer Rückschau die Frage, ob es ihm gelungen sei, »das moralische Erbe zu wahren und das geistige Erbe zu vermehren?« Ich sage aus voller Überzeugung: Ja, dies hat er vermocht. Das war Wenzel Jaksch, und das wird er für uns bleiben: Patriot und Europäer, sozialer Demokrat und kämpferischer Humanist.“⁹⁷

---

97 Seliger-Gemeinde: Reden zum Gedenken an Wenzel Jaksch. Fernwald 1996, s. 22.

Za svou politickou, publikační a krajanskou činnost byl v roce 1963 jmenován čestným doktorem na americké univerzitě Park College v Missouri a při příležitosti jeho 70. narozenin mu byl udělen Velký záslužný kříž s hvězdou Spolkového řádu za zásluhy. Seliger-Gemeinde po jeho smrti začala každoročně udělovat cenu Wenzela Jaksche. Na jeho památku byla ve Vídni umístěna pamětní deska.

6.6 Johannes Urzidil

Mezi výjimečné osobnosti první poloviny 20. století patří bezesporu u nás neprávem opomíjený básník, prozaik, esejista a překladatel Johannes Urzidil. Ačkoliv se v Praze narodil a je s ní úzce spjat, je i bytostným básníkem Šumavy.

Johannes Urzidil se narodil 3. února 1896 v rodině železničního úředníka. Otec byl Němec, matka židovského původu⁹⁸, kterou si otec vzal jako vdovu se sedmi dětmi. Ta ale zemřela, když malému Johannesovi byly čtyři roky. Otec se znovu oženil a Johannesovou nevlastní matkou se stala Češka.

Po ukončení německé obecné školy nastoupil Urzidil na německé gymnázium, kde v roce 1914 maturoval. Poté se zapsal na pražskou německou univerzitu, kde studoval germanistiku, slavistiku a dějiny umění. Studia musel kvůli vojenské službě během války přerušit. Pokračoval až v roce 1917. V té době již začal publikovat v tisku a časopisech. Stal se členem literární společnosti Arco spolu s Franzem Kafkou, Maxem Brodem, Franzem Werfelem, Egonem Erwinem Kischem a dalšími německy píšícími židovskými spisovateli. Jako znalec umění se přátelil s Václavem Špálou, Rudolfem Kremlíčkou a Janem Zrzavým. Po ukončení studií v roce 1918 začal pracovat jako překladatel na Úřadu zmocněnce Německé říše v Praze.

Urzidil byl vychován v česko-německé rodině v katolickém duchu, nesl ale po celý život v sobě i stopy židovství. Národnostní rozepře po roce 1918 řešil přátelstvím s osobnostmi kulturního života všech národností – s bratry Čapkovými, Otokarem Fischerem, Petrem Bezručem i Otokarem Březinou, jehož verše překládal do němčiny. Kromě těchto českých umělců udržoval nadále přátelství s pražskými německy píšícími literáty.

V polovině 20. let se stal členem zednářské lože Harmonie, kde působil až do roku 1938. V letech 1922-1933 pracoval Urzidil na tiskovém oddělení německého velvyslanectví v Praze. Nejprve byl v roce 1933 zbaven části pracovních povinností a o rok později dostal výpověď. Jeho sen o přátelském soužití Čechů, Němců a Židů se zhroutil. V té době vyšlo jeho stěžejní dílo

---

98 Johann, F.: Johannes Urzidil - Schriftsteller, Kulturhistoriker und Journalist. Exil-Archiv [online]. [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.exil-archiv.de/html/biografien/urzidil.htm>>.

„*Goethe in Böhmen*“. Byl považován za jednoho z největších znalců Goethova díla a právě proto tato kniha oživila opět zájem o Mariánské Lázně a o příběh stárnoucího Goetha a mladé Ulriky von Levetzow. Když v roce 1932 odhaloval Goethův pomník v Mariánských Lázních, hovořil o přátelství mezi Čechy a Němci s nadějí, že bude pevné a trvalé. V té době ještě netušil, co následující období přinesou Mariánským Lázním, Československu, Německu i samotnému Urzidilovi. Od roku 1933 každoročně jezdil se svou ženou Gertrudou Thiebergerovou, dcerou pražského rabína, na letní byt do Josefodolu (Josefsthal) u Zvonkové. Šumava spisovatele uchvátila a stala se součástí jeho srdce, mysli i duše, Jen ten, kdo si tento kraj zamiluje, může tak úžasnými lyrickými básněmi a povídkami vyjádřit krásu tohoto kraje a navázat tak na díla Adalberta Stiftera nebo Karla Klostermanna. Tato láska k Šumavě ho provázela po celý zbytek života. I když poznal na svých cestách téměř celou Evropu a USA, stále se ve svých vzpomínkách vracel na milovanou Šumavu.

V roce 1930 musel Urzidil z pracovních důvodů přijmout německé občanství, ale díky pobytu manželů ve Zvonkové jim v roce 1934 byla udělena domovská příslušnost, na jejímž základě získal zpět československé občanství i cestovní pas pro sebe i pro svou manželku.

V roce 1937 vychází český překlad jeho monografie „*Václav Hollar. Umělec, vlastenec, světoobčan*“. V té době se ale už stahují mraky nejen nad Československem ale i nad Urzidilovými. Připravovaná publikace „*Führer durch die Tschechoslowakische Republik*“, určená pro německé turisty a připravená k distribuci, již nevyšla. Roku 1939 Urzidilovi opouštějí republiku a odcházejí do Anglie a poté v roce 1941 do Spojených států amerických. I přes těžké začátky se mu zde podařilo prosadit. Živil se jako vazač knih, ale nemohl si zvyknout na americký způsob života.

Únikem z každodenního života mu bylo psaní. Právě v USA vyšly jeho šumavské prózy, které díky překladu Jana Mareše vydala Jihočeská vědecká knihovna v roce 2005 pod názvem „*Jdu starým lesem / Ich gehe durch den alten Wald*“. Tento počín měl za cíl přiblížit českému čtenáři literární dílo německy píšícího pražského spisovatele, který si zaslouhuje pozornost alespoň takovou, jaké se mu dostalo

v sousedních zemích. Urzidil byl jmenován členem „*Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung*“, stal se korespondentem Stifterova ústavu v Linci, rakouským prezidentem byl jmenován čestným profesorem a byl nositelem Velké rakouské ceny za literaturu. Zemřel v roce 1970 při svém přednáškovém turné v Římě, kde je také pohřben.

Za zmínku stojí i jeho politické názory a postoje. Urzidil se přátelil s prezidentem Masarykem a s jeho svolením přeložil do němčiny jeho dílo „*Česká otázka*“. Jeho názory na česko-německé soužití můžeme shrnout slovy Martina Gažiho z doslovu českého vydání knihy „*Jdu starým lesem – Ich gehe durch den alten Wald*“:

„Jak sám prozradil v jednom z pozdních sebezpytných textů, za Rakouska a v průběhu první světové války sympatizoval s českými národně emancipačními snahami, chápal dokonce ještě svržení mariánského sloupu (což je u někoho, kdo sám sebe nejednou charakterizoval jako katolíka, přinejmenším zarážející). Když však vycítil – a to bylo záhy po převratu roku 1918 –, že Čechoslováci své postavení, své »právo silnějšího« začínají zneužívat, postavil se na stranu českých Němců. Kritizoval též silně krátkozrakou politiku velmocí, jimž francouzský odvetný postoj zatemnil schopnost racionální úvahy a izolací Německa dopomohl ke zhoubnému bujení extremismu. V okamžiku vítězství nacionálního socialismu se ovšem ihned postavil na »protiněmecké« pozice, odešel ze svého zaměstnání [...] a následně zvolil několikasupňovou emigraci. [...] V roce 1945 se jasně vyslovil proti vyhnání Němců z českých zemí.“⁹⁹

---

99 Urzidil, J.: *Jdu starým lesem - Ich gehe durch den alten Wald*. České Budějovice 2005, s. 121.

6.7 Hans Watzlik

Tento zanícený milovník Šumavy a vášnivý německý nacionalista se narodil v roce 1879 v Dolním Dvořišti jako Johann Vaclík do smíšeného manželství. Jeho otec, poštovník, byl Čech a matka Němka. V roce 1885 byl otec přeložen do Horního Jiřetína na Mostecku, kde rodina bydlela až do roku 1889. Poté se vrátili zpět do jižních Čech, tentokrát však zůstali v Českých Budějovicích, kde Johann dokončil po roce obecnou školu a začal studovat německé gymnázium. V době studií již začal silně tíhnout k německému a časem začal používat poněmčené jméno Hans Watzlik, pod nímž se proslavil. Po ukončení gymnázia odešel studovat na německý učitelský ústav do Prahy. Zde po dvou letech odmaturoval, vrátil se do jižních Čech a začal se věnovat učitelskému povolání.

Nejprve působil v letech 1899-1905 v Ondřejově, poté jeden rok v Chvalšínách a od roku 1906 vyučoval v Nýrsku. V roce 1924 učitelský zanechal a začal se naplno věnovat literární tvorbě. Ve stejném roce se stal řádným členem Německé společnosti věd a umění pro Československou republiku. V průběhu třicátých let se stal jedním z nejuznávanějších sudetoněmeckých literátů.

V této době vstoupil do Sudetoněmecké strany a stal se jejím místním funkcionářem; v roce 1938 se stal členem NSDAP. V přičlenění Sudet k Německu viděl jedinečnou možnost záchrany pro sudetské Němce, což se samozřejmě nestalo. Po válce byl Watzlik v rámci odsunu vysídlen a usadil se v Tremmelhausenu u Řezna, kde 27. listopadu 1948 zemřel.

Hodnocení postavy Hanse Watzlika je i po 60 letech stále problematické. Zatímco jedněmi je vnímán jako „*Ein missverstandener Böhmerwalddichter in der Tradition von Adalbert Stifter*“¹⁰⁰, jiní mu nemohou odpustit slova, kterými vítal přičlenění Sudet k Německu: „*Soll es zu Tod, zu Leben sein: O nimm uns Führer! Wir sind dein*“¹⁰¹. V roce 2006 byla v Německu vydána kniha „*Hans Watzlik – ein Nazidichter?*“, v níž se deset českých, rakouských a německých odborníků touto problematikou dopodrobna zabývá.

---

100 Raab, H.: Der Heimatdichter, der seine Heimat verrät. Mittelbayerische [online]. 27.1.2007 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mittelbayerische.de/index.cfm?%20pid=1701&pk=11270&p=1>>.

101 Tamtéž.

„Watzlik má v první polovině 20. století stejné sebepochopení jako česky píšící autoři první poloviny 19. století. Má pocit buditele, který burcuje svůj národ z dřímoty k bdění. Který jej brání před ohrožením ze strany národa silnějšího. [...] Bludičky a trpaslíci jsou mu stejně milí jako katolická poutní místa – protože jedni i druhá jsou výrazem téže víry a tvořivosti lidu, kmene, národa.“¹⁰²

Jméno Hanse Watzlika bylo v Československu po válce vzhledem k jeho nacionalistickému smýšlení ostře kritizováno a ztrácelo se z všeobecného povědomí. I dnes je znám jen omezenému okruhu čtenářů. Domnívám se, že stejně tak jako není možné obhajovat jeho politické názory, není ani na místě přehlížet jeho literární nadání. Jisté je, že za svou literární činnost získal mnohá ocenění, a to nejen německá, ale i československá, jako např. v roce 1931 mu byla za román *„Pfarrer von Dornloh“* udělena československá státní cena. Za zmínku ještě stojí sbírka šumavských pověstí *„Böhmerwaldsagen“* z 20. let. Tyto pověsti se dostaly českému čtenáři do povědomí díky knize *„Příběhy ze staré Šumavy“* spisovatele Antonína Rausche. Není bez zajímavosti, že velká část Watzlikových próz se objevuje v českém překladu i v této knize, ovšem bez zmínky o původním autorovi.

---

102 Místa setkávání [online]. [cit. 2009-03-19]. Dostupný z WWW: <http://www.mistasetkavani.qw.cz/port33_cz.php>.

7 Závěr

První etapa porevolučních oprav sakrálních památek probíhala až do roku 1993 nebo 1994. Tato fáze se vyznačovala tím, že veškeré rekonstrukce byly prováděny až na výjimky bez velké finanční účasti státu. Jednou z těchto výjimek byl např. kostel Panny Marie Sněžné na Svatém Kameni, na jehož rekonstrukci byl díky iniciativě tehdejšího českého premiéra Petra Pitharta vyčleněn státní příspěvek. Opravy uskutečněné v tomto období by byly bez finanční účasti bývalých obyvatel nemyslitelné, neboť teprve v roce 1994 začínají v České republice vznikat různé fondy na obnovu zničených památek a na rozvoj regionů.

Kromě milionových sbírek mezi jednotlivými vysídlenci, přispívaly na rekonstrukce a organizovaly sbírky i některá rakouská a německá biskupství, soukromé firmy (Raiffeisenbank) a organizace (Kirche in Not, Glaube und Heimat). Mezi lety 1989-1996 bylo jen mezi nimi vybráno a věnováno na opravu sakrálních památek na Šumavě neuvěřitelných 8,6 milionu německých marek.¹⁰³ Vzhledem k charakteru sbírek je ovšem téměř nemožné zjistit jejich přesnou výši. Díky informacím od Eduarda Beneše, stavebního technika českokrumlovského vikariátu, si můžeme udělat představu, kolik peněz se podařilo vybrat na opravu památek, o nichž v této práci pojednávám.

Do roku 1996 bylo vybráno na rekonstrukce kostelů ve Zvonkové 244 020 DM, ve Svatém Tomáši 357 891 DM, Světlíku 199 750 DM, na Svatém Kameni 485 909 DM. Vybraná suma na opravu hřbitova v Pohoří na Šumavě dosáhla zhruba 8000 DM. Kromě těchto nákladů, je třeba také připočítat i investice nepeněžní, neboť mnoho rekonstrukcí a úprav bylo prováděno svépomocí. V případě kostela ve Svatém Tomáši byly tyto práce vyčísleny na 90 000 DM.

V roce 1994 nastává období, ve kterém příspěvky od státu, Česko-německého fondu budoucnosti a později i Evropské unie začínají postupně převyšovat sbírky odsunutých. Tak např. v případě oprav památek v Cetvinách dosáhly náklady 10 000 000 Kč a pouze asi 2 000 000 Kč pocházely ze sbírek původních obyvatel.

Vedlejším, ale velmi důležitým, přínosem oprav sakrálních památek je také změna smýšlení místních obyvatel. Opravy památek přispěly výraznou měrou

---

¹⁰³ Fink, R.: *Zerstörte Böhmerwaldorte*. Norderstedt 2006, s. 317.

ke ztotožnění se s místem. Díky opraveným kostelům, kaplím, božím mukám a dalším objektům si lidé začínají vážit vynaloženého úsilí a uvědomují si obrovské kulturní bohatství i v těch nejmenších obcích, které se i přes tragédie 20. století podařilo zachovat či obnovit. I tímto způsobem lidé začínají pociťovat větší sepectí nejen se svým domovem, ale i s dědictvím našich předků.

Velká část těchto rekonstrukcí byla iniciována odsunutými německými krajany, kteří po vyhnání znovu navazovali ztracené kontakty prostřednictvím „*heimatkreisů*“. Po pádu komunismu se těmto spolkům naskytla příležitost vrátit se do svých rodných obcí a podílet se na opravě památek. Počet členů těchto spolků se lišil, stejně jako výše finančních příspěvků na opravy.

Dalším pozitivem těchto rekonstrukcí se stalo i částečné odděmonizování sudetských Němců, kteří po „*sametové revoluci*“ přicházeli do svých rodných obcí a na své náklady začínali s opravami památek. Během těchto oprav docházelo k prvním setkáním mezi Čechy a Němci po 45 letech. I přesto, že od konce druhé světové války až do pádu komunismu byl český národ vystavován neustálé propagandě o zlých Němcích na Západě a těch hodných v NDR, podařilo se dosáhnout na té nejnižší, nejběžnější úrovni velmi plodné spolupráce a postupného sblížení a usmíření obou národů.

Prvními kroky k oficiálnímu usmíření v rovině církevní byla vyjádření Františka kardinála Tomáška, československé biskupské konference nebo českobudějovického biskupa Miloslava Vlka. V roce 1995 vydala synodní rada Českobratrské církve evangelické dokument „*K problematice vysídlení sudetských Němců*“, v němž vyjadřuje svou hlubokou lítost nad odsunem a zločiny, ke kterým v jeho průběhu docházelo.

Z politických představitelů se pro usmíření v roce 1990 vyslovil i československý prezident Václav Havel, který se podílel i na vzniku „*Česko-německé deklarace*“, která měla narovnat vztahy mezi oběma národy. Ovšem žádný příkaz shora ani žádná deklarace nemůže lidem poručit, co mají cítit k druhému.

I přes snahy českých i německých církevních představitelů, vrcholných politiků (v českém případě ojedinělých) a organizací představuje sudetoněmecká otázka stále živnou půdou pro český populismus a nacionalismus. Ačkoliv, jak již bylo

řečeno, došlo k usmíření jak na rovině církevní, tak i na té nejnižší, prostě lidské, stále chybí jednoznačné smířlivé gesto české politické reprezentace. Politici a s nimi i média a veřejné osobnosti by si měli uvědomit, že v 21. století se nesmí opakovat chyby století předcházejícího, a měli by se oprostít od svých nacionalistických postojů.

„Evropské národy dospěly k okamžiku, v němž se mohou zachránit pouze tehdy, dokážou-li překonat samy sebe jako národy, to znamená prosadí-li se u nich názor, že národnost jako nejdokonalejší forma kolektivního života je anachronismus, který do budoucna postrádá plodnost a úhrnem je historicky nemožný.“¹⁰⁴

Vzhledem k tomu, že od odsunu uplynulo téměř 65 let a počet těch, co jej zažili, neustále klesá, je otázka usmíření obou národů více než aktuální. Aby bylo možné dosáhnout opravdového a čestného usmíření, neměli by ho čeští politici představitelé oddalovat a spoléhat se na „*biologické řešení*“ této problematiky.

Přestože počet lidí, kteří se v Česku hlásí k německé národnosti, nezadržitelně klesá, je potěšující, že ti, kteří byli vyhnáni, na svou vlast nezanevřeli a rádi se do svých rodných obcí vracejí. Někteří žijí střídavě ve své původní a nové vlasti, a dokonce jsou i takoví, kteří se rozhodli vrátit natrvalo.

Jednou z těchto osobností je i někdejší člen sudetoněmeckého exilového parlamentu a předsednictva Sudetoněmeckého krajanského sdružení Horst Löffler, který v rodné Horní Plané založil Centrum Adalberta Stiftera.¹⁰⁵ Ačkoliv většinu roku žije v Německu, velmi činně se podílí na aktivitách tohoto Centra. Každoročně zde pořádá Hornoplánské rozpravy a různé semináře týkající se především „*česko-německo-rakouských vztahů v minulosti, současnosti a v budoucnosti*“.¹⁰⁶ K této problematice se s ochotou vyjádřil v rozhovoru, který je součástí přílohy a jehož optimistické vyznění dává naději na pozitivní budoucí vývoj česko-německých vztahů.

---

104 Ortega y Gasset, J.: Evropa a idea národa. Praha 1993, s. 40.

105 Mareš, J.: Horst Löffler. Kohoutí kříž: Šumavské ozvěny [online]. 2001-2009 [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_loffl.php>.

106 Centrum Adalberta Stiftera [online]. [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.stifter-centrum.info/centrum.php>>.

8 Summary

The first post-revolution period of the sacral sights reconstruction lasted till 1993 or 1994. The fact that all reconstructions with a few exceptions were performed without a big financial state participation was typical for this period. One of these exceptions was, for example, the church of Virgin Mary, at Svatý Kámen (Maria Schnee), for the reconstruction of which a state contribution was allocated thanks to Prime Minister Petr Pithart's initiative. The reconstructions performed in this period would have been impossible without the financial participation of former inhabitants, as no sooner than in 1994 various funds for the destroyed sights renovation and region development started to arise.

Apart from collections of millions among individual ex-patriots, also some Austrian and German bishopries organized collections and contributed to them, as well as private companies (Raiffeisenbank) and organizations (Kirche in Not, Glaube und Heimat). In the period from 1989 to 1996 an unbelievable sum of 8.6 million German marks was raised among them and dedicated to the reconstruction of sacral monuments in Šumava. With respect to the character of this fundraising, it is impossible to find out the precise amount. Thanks to the information from Eduard Beneš, a building technician of Český Krumlov vicary, we can assume, how much money was raised for the monument reconstruction, which I deal in this thesis with.

244,020 GM for the church in Zvonková (Glöckelberg), 357,891 GM for Svatý Tomáš (Sankt Thoma), 199,750 GM for Světlík (Kirchschlag) and 485,909 GM for Svatý Kámen was raised until 1996. The sum raised for the cemetery reconstruction in Pohoří (Buchers) reached roughly 8000 GM. Next to these costs, it is necessary to include also non-financial investments, as a lot of reconstructions were carried out in the self-help way. In case of Svatý Tomáš church, the value of this work was calculated at 90,000 GM.

In 1994 a period starts in which contributions from the state, the Czech-German Future Fund and the European Union gradually surpass the collections from the expatriated ones. For example, in case of sights reconstruction in Cetviny (Zettwing), the costs amounted 10,000,000 Czech crowns and only about 2,000,000 Czech crowns came from the former inhabitants collections.

Another, but a very important contribution to the sacral sights reconstruction is the change in local inhabitants' thinking. Sight reconstructions contributed significantly to their identification with the site. Thanks to reconstructed churches, chapels, Calvaries and other premises, people start to appreciate the put-in effort and realize the huge cultural heritage even in the smallest villages which have been preserved or renewed. In this way people start to perceive a closer link not only with their home but also with the heritage of our ancestors.

A huge part of these reconstructions was initiated by expatriated compatriots, who mixed in lost contact through „*heimatkreis*“. After the fall of communism these institutions got the opportunity to return to their home villages and to get engaged in sights reconstruction. The member number of these institutions differed as well as the sum of financial contributions to repairs.

Another positive fact of these reconstructions was the de-demonisation of Sudeten Germans who after the „*Velvet Revolution*“ returned to their home villages and started the sights reconstruction at own expenses. During these reconstructions, the first contacts were made between Czechs and Germans after 45 years. Despite the fact that from the end of the war till the fall of communism, the Czech nation was exposed to a continual propaganda about the evil Germans in the West and the nice ones in GDR, they managed to achieve fertile cooperation on the lowest and most common level and a gradual understanding and reconciliation of both nations.

The first steps to the official reconciliation on the church level were the statements of cardinal František Tomášek, the Czechoslovak Conference of Bishops or of Miloslav Vlk, the bishop of České Budějovice. In 1995 the Synod Council of the Protestant Church of Czech Brethren published a document „*On the issue of the Sudeten Germans expatriation*“, in which it expresses a deep sadness over the expatriation and crimes, which were committed in its course.

Concerning the political representation, also President Havel spoke for the reconciliation in 1990 – he had a share in the creation of „*Czech-German Declaration*“, which was to rectify the relations between both nations. However, neither an order from above nor a declaration can make people what they should feel towards the other one.

Despite the effort of Czech and German clergymen, top politicians (seldom in Czechs) and organizations, the issue of Sudeten Germans represents a substrate for Czech populism and nationalism. Although, as it has been said, there has been reconciliation on the church level, the conciliatory motion on the side of the Czech political representation is still missing. Politicians as well as media and public personalities should realize that in the 21st century mistakes of the previous century must not be repeated and should disengage of their nationalistic approach.

„European nations have reached a point in which they can save themselves only when they manage to overcome themselves as nations, which means if the opinions prevails in them that nationality as the most perfect form of collective life is an anachrony which lacks fertility in future and is historically impossible.“¹⁰⁷

With regard to the fact that 65 years have passed since repatriation and the number of those who experienced it is continually falling, the reconciliation question of both nations is more than urgent. To be able to reach a real and honest reconciliation, the Czech political representatives should not postpone it and rely on *„the biological solution“* to this issue.

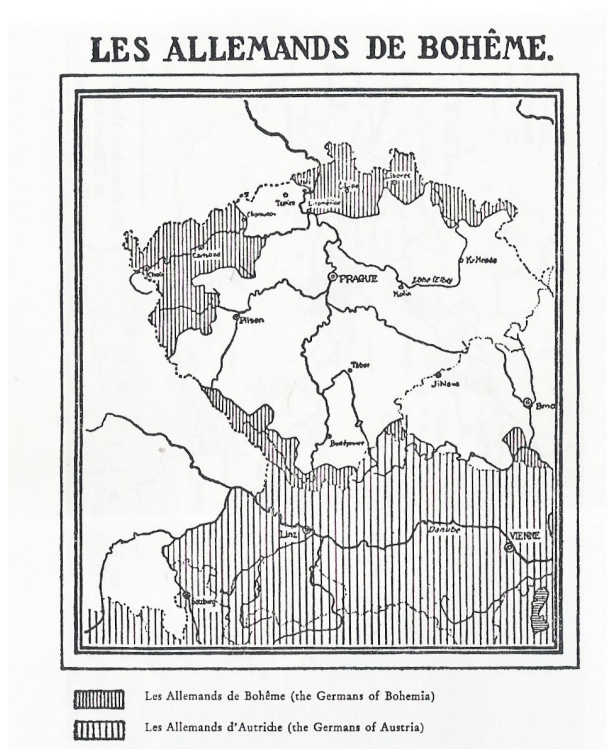
In spite of the falling number of people claiming the German nationality in the Czech Republic, it is pleasant that those who were expatriated have not taken a dislike and like to come back to their home villages. Some of them live partly in their original and new country, and there are even some who have decided to come back for ever.

One of these people is a former member of Sudetengerman Exile Parliament and Sudetengerman Patriot Community board member Horst Löffler, who in his home village of Horní Planá founded Adalbert Stifter Centre. Although he lives most of the year in Germany, he is extremely active in frame of this centre. Every year he organizes *„Horní Planá Talks“* and various seminars concerning the *„Czech-German-Austrian relationships in the past, present and future“*. He willingly gave his opinion on this matter in the interview, which is part of this supplement and whose optimistic sound gives hope for the positive future development of Czech-German relationships.

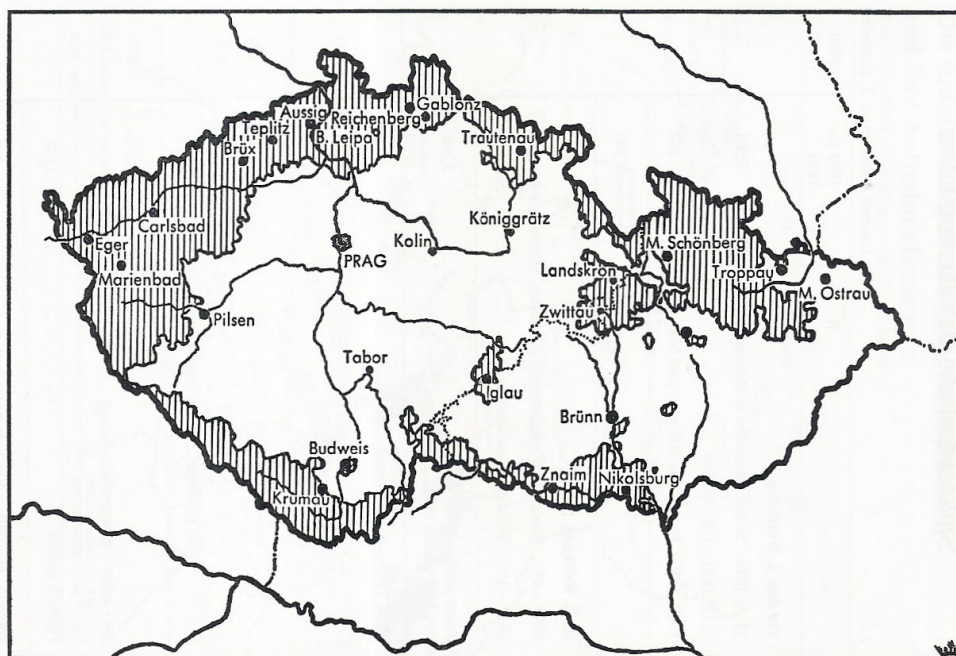
---

107 Ortega y Gasset, J.: Evropa a idea národa. Praha 1993, s. 40.

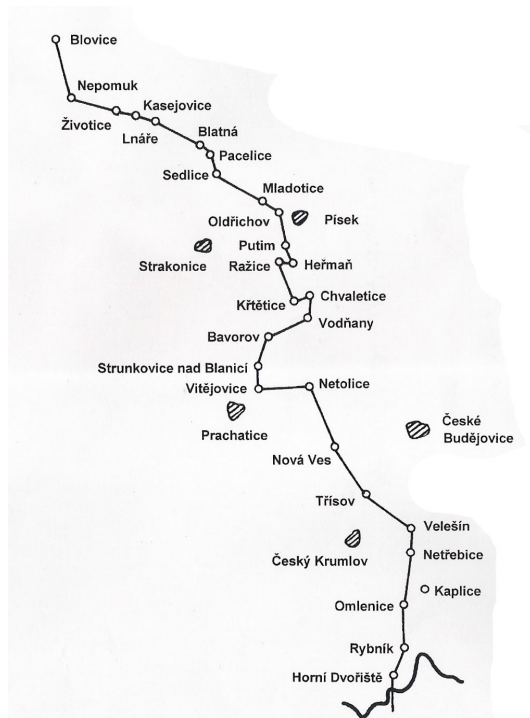
9 Příloha

Zfalšovaná mapa německého obyvatelstva
Zdroj: Eibicht, R.: *Die Sudetendeutschen und ihre Heimat.*
Wesseling 1991, s. 382.

Zdroj: Eibicht, R.: *Die Sudetendeutschen und ihre Heimat.* Wesseling 1991, s. 383.

Schéma demarkační linie

Zdroj: Pecka, J.: *Na demarkační čáře*. Praha 1995, s. 51.

Mapa oblastí osídlovaných sudetskými Němci

Zdroj: Eibicht, R.: *Die Sudetendeutschen und ihre Heimat*. Wesseling 1991, s. 385.

Zadní Zvonková

Zadní Zvonková v roce 1990

Zadní Zvonková v roce 2000

Svatý Tomáš

Svatý Tomáš před rokem 1945

Svatý Tomáš v roce 1990

Interiér kostela před opravami

Interiér kostela po opravách

Světlik

Kostel ve Světliku po rekonstrukcích

*Zdroj: Český Krumlov [online]. [cit. 2009-03-30]. Dostupný z WWW:
<<http://www.ckrumlov.cz/obr/region/obce/6011b.jpg>>.*

Svatý Kámen

Interiér kostela po roce 1989

Interiér kostela v roce 2000

Cetviny

Cetvinský kostel v roce 1992

Zdroj: Zaniklé obce [online]. [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <http://www.zanikleobce.cz/detail_img.php?i=33322>.

Cetvinský kostel v roce 2008

Pohoří na Šumavě

Interiér kostela

Vnější pohled

*Vánoční známka s tříkrálovým motivem -
podmalba na sklo z Pohoří na Šumavě*

Významné osobnosti regionu

P. Engelmar Hubert Unzeitig

P. Tecelin Josef Jaksch

P. Franz Irsigler

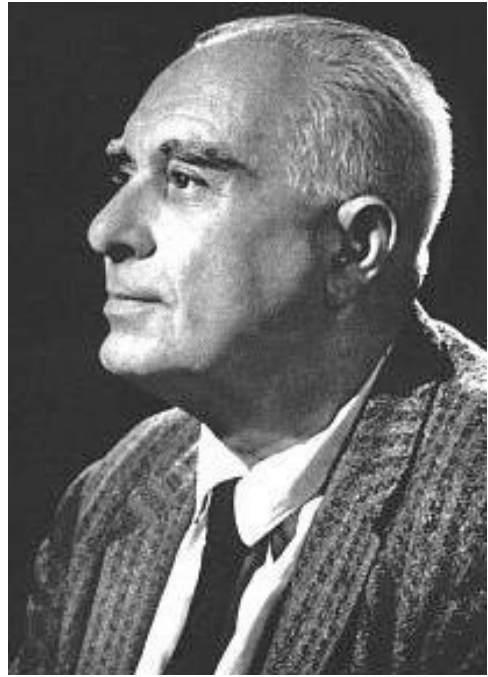

P. Michal Tkáč

Wenzel Jaksch

Johannes Urzidil

Hans Watzlik

Rozhovor s Horstem Löfflerem o současnosti a budoucnosti česko-sudetoněmeckých vztahů

- 1) Sind Sie der Meinung, dass das Klima nach der Wende zur sudetendeutschen Frage freundlicher als heute war? Wo liegt Ihrer Meinung nach der größte Unterschied?

„Meiner Meinung nach ist das Klima hinsichtlich der sudetendeutschen Frage seit der Wende wesentlich besser als vorher. Das liegt ohne Zweifel daran, daß heute freie Begegnungen zwischen vertriebenen Sudetendeutschen und Tschechen möglich sind, daß freie Gespräche und ein freier Meinungs austausch möglich sind, und daß vorurteilslose wissenschaftliche Forschung über das, was früher geschehen ist, möglich ist.“

- 2) Meinen Sie, dass die Deutsch-Tschechische Deklaration ein Beitrag für die Beziehungen zwischen den Tschechen und Deutschen war oder dass das Prinzip der Subsidiarität und gute Nachbarschaftsbeziehungen wichtiger sind?

„Die deutsch-tschechische Erklärung hat zwar manches an Kontakten und wichtigen Maßnahmen ermöglicht (z. B. den Deutsch-Tschechischen Zukunftsfonds), für wichtiger aber halte ich das, was »unten« geschieht, auf der Ebene der Kommunen, der Vereinigungen und der Menschen selbst. Und da geschieht ja sehr viel an Begegnungen und an Meinungsbildung auf beiden Seiten.“

- 3) Sehen Sie einen Unterschied in den Beziehungen zwischen den Tschechen und Deutschen am alltäglichen / niedrigsten Niveau?

„Ich beobachte, daß es wesentlich mehr Initiativen gibt, die von deutscher Seite ausgehen (auch von sudetendeutscher), als von tschechischer Seite.“

- 4) In Ihrem Buch „Sudetendeutsche: Zur Zukunft unfähig?“ sind sie der Meinung, dass die Träger zukünftiger sudetendeutscher Identität in erster Linie nicht der heimatvertriebene, sondern der heimatverbliebene Teil der Sudetendeutschen ist. In Bezug auf die niedrige Anzahl, Uneinigkeit und das hohe Altersdurchschnitt, ist es vorstellbar, dass sie diese Position einnehmen?

„Das Problem der heimatverbliebenen Sudetendeutschen ist in der Tat ihre kleine Anzahl, das weitgehende Fehlen der Intellektuellen (Verweigerung höherer Bildung seitens des tschechischen Staates in der Nachkriegszeit!) und die Bereitschaft meistens nur der Älteren, sich zur deutschen Minderheit zu bekennen. Trotzdem werden meiner Ansicht nach auf längere Sicht gesehen nur die in der Tschechischen Republik verbliebenen (und neu hinzugekommenen bzw. hinzukommenden) Deutschen Träger deutscher Identität in den böhmischen Ländern und sudetendeutscher Traditionen sein.“

- 5) In diesem Zusammenhang möchte ich fragen, ob die nach der Revolution gegründete Verbände der Deutschen, Ihre Vorstellungen und Erwartungen erfüllt haben oder ob Sie ihre Tätigkeiten nur als eine Nachrevolutionseuphorie halten.

„Die Tätigkeit der heute in der Tschechischen Republik bestehenden deutschen Verbände ist sicherlich keine »Nachrevolutionseuphorie«, sondern das ehrliche Bemühen um Identitätserhaltung. Ich hätte mir allerdings wesentlich mehr Effektivität und Leistung dieser Verbände gewünscht, muß aber auch einsehen, daß sie aus personellen Gründen oft an ihre Grenzen stoßen.“

- 6) In dem selben Buch schreiben Sie: *„Die politische Organisationen und Gremien der in Gemeinschaften zusammengeschlossenen Sudetendeutschen scheinen seit längerem auf tages- und parteipolitisches Argumentieren und Taktieren fixiert zu sein – eine Fixierung, die offenbar keinen Blick »über den Tag hinaus«, auf die nächsten Jahrzehnte und die nächsten Generationen zulässt.“* Hat es sich etwas seit dem Erscheinen von diesem Buch etwas geändert?

„Meine Einschätzung der Tätigkeit der Organisationen und Gremien der vertriebenen Sudetendeutschen in politischer Hinsicht ist (leider) nach wie vor die gleiche wie in meinem Buch vor Jahren formuliert. Ich bin vielleicht sogar noch etwas skeptischer geworden.“

- 7) Überlegen Sie in Person zurück nach Ihre Heimat rückkehren und sich hier ständig ansiedeln?

„In meinem Alter kommt für mich ein ständiges Wohnen in meiner Böhmerwald-Heimat aus einer Reihe von Gründen nicht mehr in Frage. »Zurückgekehrt« aber bin ich in gewisser Weise schon – durch die Errichtung des »AdalbertStifterZentrums« und dessen Leitung in meinem Geburtsort Oberplan, was ja auch sehr viel Anwesenheit »vor Ort« erfordert.“

- 8) Kennen Sie von Ihrer Umgebung oder von Ihrer Tätigkeit vertriebene Sudetendeutschen, die zurückgekommen sind oder diese Intentionen haben?

„Ich kenne durchaus vertriebene Sudetendeutsche, die wieder zurückgekehrt sind und einen wirtschaftlichen Neuanfang gewagt haben. Es sind nicht viele, aber ihr Beispiel ist meiner Meinung nach ermutigend.“

- 9) Sind Sie der Meinung, dass die Rückkehr der Sudetendeutschen durch die Rückgabe ihres Eigentums bedingt ist?

„Die Rückgabe enteigneten sudetendeutschen Besitzes an die Eigentümer oder deren Erben würde meines Erachtens keine Rückkehrwelle größeren Stils bedeuten. Einige würden ihr zurückgegebenes Eigentum sicher nutzen und somit auf Dauer zurückkehren, die meisten aber würden es wohl als Kapitalanlage sehen und entweder verpachten oder verkaufen.“

- 10) Gibt es eine Ausgleichsmöglichkeit in einem kürzeren zeitlichen Horizont?

„Eine immaterielle Ausgleichsmöglichkeit zwischen vertriebenen Sudetendeutschen und Tschechen wäre durchaus innerhalb kurzer Frist möglich, wenn tschechischerseits die Enteignung und Vertreibung in aller Form als Unrecht klassifiziert würde (siehe Ungarn, die Slowakei usw.) und die historische jahrhundertelange Mitgestaltung der böhmischen Länder durch die bis zur Vertreibung darin lebenden Deutschen anerkannt und nicht länger geleugnet oder verschwiegen würde (siehe Touristikprospekte u. ä.). Die Anerkennung des Protektorats Böhmen und Mähren als Unrecht wäre seitens der Sudetendeutschen meiner Meinung nach kein Problem.“

- 11) Sehen sie eine Möglichkeit, dass auch die Tschechen bedenken, dass beide

Völker jetzt in der Europäischen Union sind und dass es da kein Platz für Nationalismus gibt?

„Das wird wohl noch ein längerer Prozeß werden. Ich beobachte, daß nationalistisches Denken in der tschechischen Bevölkerung (vor allem in weniger gebildeten Schichten) noch ziemlich weit verbreitet ist und leider auch (besonders vor Wahlen) seitens der Politik geschürt wird.“

12) Halten Sie die Existenz der sudetendeutschen Kommunität in Tschechien für eine geschlossene Angelegenheit und meinen Sie, so wie viele tschechische politische Repräsentanten, dass die offenen Fragen der tschechisch-sudetendeutschen Beziehungen der sogenannte biologische Faktor lösen wird. Das heißt fortschreitendes Aussterben der Deutschen in Tschechien und bzw. ihre totale Assimilation?

„Ich glaube nicht, daß es die vielzitierte »biologische Lösung« geben wird – das ist in meinen Augen ein Wunschdenken bestimmter Kreise, das sich nicht erfüllen wird. Schon Abraham Lincoln hat erkannt, daß nur das auf Dauer geregelt ist, was gerecht geregelt ist. Auch wenn die sogenannte »Erlebnisgeneration« demnächst ausgestorben sein wird, bleiben die offenen, aus Unrecht herrührenden Fragen im gegenseitigen sudetendeutsch-tschechischen Verhältnis und können bei sich ändernden politischen Konstellationen jederzeit wieder zum Leben erwachen. Man täte darum besser daran, diese offenen Fragen gemeinsam zu lösen.“

13) Wie stellen Sie sich die Werterhaltung des sudetendeutschen Kulturerbes in der Heimat künftighin vor, bzw. die Belebung der hiesigen sudetendeutschen Kultur, wie zum Beispiel Literatur vor.

„Das ist eine sehr schwierige Frage und meiner Meinung nach nur im Zusammenwirken der heimatverbliebenen und der heimatvertriebenen Sudetendeutschen zu bewältigen. So könnten z. B. die vielen in der Bundesrepublik und in Österreich bestehenden sudetendeutschen »Heimatstuben« (das sind volkskundliche Mini-Museen) nach und nach wieder in die Heimorte zurückkehren, literarisches Schaffen sollte grenzüberschreitender werden, die deutschen Vereinigungen in der

Tschechischen Republik sollten kulturelle Impulse seitens der Vertriebenen erhalten u. a. m.

- 14) Wie fassen Sie die Verwandlungen der Gegend, wo Sie geboren sind, im Zusammenhang mit dem Moldau-Stausee und mit heutigen Aktivitäten der Ausländer hier (vor allem Holländer, Asiaten, Russen) auf?

„Die landschaftlichen Veränderungen in meiner engeren Heimat (Stichwort Moldaustausee) hätte es auch ohne Vertreibung gegeben (vielleicht sogar noch stärker), ich habe keine Probleme damit. Solange Ausländer als touristische Gäste kommen, ist das in Ordnung, wenn sie aber versuchen, sich durch ausufernden Landkauf und Errichtung lokaler Zentren, die oft dem Charakter der Landschaft in keiner Weise Rechnung tragen (siehe das »Marina Lipno« der Holländer am Staudamm), festzusetzen und Wirtschaftskraft abzuziehen, halte ich das für problematisch.

10 Seznam pramenů a literatury

Obecní kroniky a pamětní spisy

500 Jahre Wallfahrt Maria Schnee beim Heiligen Stein 1500-2000.

750 let farnosti Sv. Jakub Světlík. Český Krumlov 2008.

Kronika obce Černá v Pošumaví 2005.

Literatura – knihy

Beneš, Z. a kol.: *Rozumět dějinám.* Praha 2002.

Bertlwieser, F.: *Verlorene Böhmerwald-Heimat.* Linz 1995.

Dědinová S.: *Slyšme i druhou stranu.* České Budějovice 1991.

Eibicht, R.: *Die Sudetendeutschen und ihre Heimat.* Wesseling 1991.

Fink, R.: *Zerstörte Böhmerwaldorte.* Norderstedt 2006.

Groulík, K.: *České bloudění dvacátým stoletím.* České Budějovice 1993.

Jaksch, W.: *Cesta Evropy do Postupimi.* Praha 2000.

Jaksch, W.: *Sucher und Kündler.* München 1967.

Jedermann F.: *Ztracené dějiny.* Praha 1990.

Jiříčka, J., Podlešák, J. (eds.): *Zapomenuté dědictví / Vergessenes Erbe.* Vimperk 2004.

Koblasa, P.: *Novohradským jihem.* Rudolfov 1997.

Köplinger, R.: *Ein Friedberger erinnert sich.* Beilngries 1992.

Kovář, D., Koblasa, P.: *Kraj pod Vítkovým Kamenem.* Rudolfov 1996.

Kroupa, S.: *Hory pout zbavené.* České Budějovice 2006.

Mandler, E.: *Benešovy dekrety.* Praha 2002.

Mikšíček, P.: *Zmizelé Sudety – Das verschwundene Sudetenland.* Domažlice 2004.

Ortega y Gasset, J.: *Evropa a idea národa.* Praha 1993.

Pecka, J.: *Na demarkační čáře.* Praha 1995, s. 51.

Petschl, F.: *Glöckelberg.* Erdmannhausen 1992.

Piverka, W.: *Deutsch zu sein – Býti Němcem.* Středokluky 2006.

Podhola, R.: *Ozvěny šumavských zvonů.* Český Krumlov 2006.

Poche, E. a kol.: *Umělecké památky Čech a Moravy I. A-J.* Praha 1977.

- Poche, E. a kol.: *Umělecké památky Čech a Moravy III. P-Š*. Praha 1980.
- Poche, E. a kol.: *Umělecké památky Čech a Moravy IV. T-Ž*. Praha 1982.
- Seliger-Gemeinde: *Reden zum Gedenken an Wenzel Jaksch*. Fernwald 1996.
- Staněk, T.: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha 1991.
- Urzidil, J.: *Jdu starým lesem – Ich gehe durch den alten Wald*. České Budějovice 2005.
- Watzlik, Hans. *Böhmerwald-Sagen*. České Budějovice 1922.
- Záruba, V., Koblasa, P.: *Šumava: místopisný slovník*. České Budějovice 2000.
- Železná M. a kol.: *Co v učebnicích chybělo*. Praha 1991.

Novinové články

- Ehrl, A.: *Pfarrer i. R. und Vorsitzender des Vereins Glaube und Heimat e. V., Franz Irsigler, feiert sein 50jähriges Priesterjubiläum*. Glaube und Heimat. 1. 4. 2009, Jg. 61, Heft 4, s. 37.
- Gattermayr, A.: *Gemeinsame Aktion rettet Kirchen vor dem Verfall*. Mühlviertler Rundschau. 21. 5. 1992.
- Glöckelberg*. Eurojournal. 1. 2. 1995, N. 3, s. 10-11.
- Grulich, R.: *Verzicht auf Rache, aber nicht auf das Recht*. Sudetenpost. 28. 8. 2008, s. 10.
- Krieglsteiner, A.: *Grenzlose Heimatliebe*. Oberösterreichische Nachrichten. 17. 8. 1991.
- O domově bez hranic*. Jihočeská pravda. 14. 9. 1991, s. 9.
- Palata, L.: *Cizinci raus!*. Lidové noviny. 27. 2. 2009, s. 8.
- Pirnosová, V.: *Památky sedmiboletné, Jihočeská pravda*. 24. 8. 1990.
- Schusser, F.: *Doba opata Tecelina Jaksche do konce roku 1938*. Výšebrodský zpravodaj. Duben 2009, s. 8.
- Reif, F.: *Ehrung Pfarrer Franz Irsigler*. Glaube und Heimat. 1. 4. 2009, Jg. 61, Heft 4, s. 36.
- Semecká, M.: *Postavil jsem se doprostřed kostela a skrz střechu jsem viděl až do nebe*. Českobudějovické listy. 13. 4. 2002, s. 11.
- Zinnhobler, R.: *Wider den Strom der Zeit*. Neues Archiv für die Geschichte der Diözese Linz. Linz 1993/1994 Jg. 8, Heft 2, s. 205.

Internetové zdroje

Bruntál: <http://www.bruntal.net/>

Centrum Adalberta Stiftera: <http://www.stifter-centrum.info/>

Cetviny: <http://www.cetviny.cz/>

Cisterciácký klášter Vyšší Brod: <http://www.klaster.vyssibrod.cz/>

České noviny: <http://www.ceskenoviny.cz/>

Český Krumlov: <http://www.ckrumlov.info/>

Český Rozhlas: <http://www.rozhlas.cz/tisicovky/portal/>

Dolní Dvořiště: <http://www.dolnidvoriste.cz/>

Exil-Archiv: <http://www.exil-archiv.de/>

Glöckelberg: <http://www.gloeckelberg.at/>

Kirche in Not: <http://www.kirche-in-not.de/>

Kohoutí kříž: <http://www.kohoutikriz.org/>

Místa setkávání: <http://www.mistasetkavani.qw.cz/>

Mittelbayerische: <http://www.mittelbayerische.de/>

Pohoří na Šumavě: <http://janbraum.unas.cz/novohradsko/pohori.htm>

Rádio Proglas: <http://www.proglas.cz/>

Tiskové středisko České biskupské konference: <http://tisk.cirkev.cz/>

Vojenský újezd Boletice: <http://www.vojujezd-boletice.cz/>

Zwittau: <http://www.zwittau.de/>

Televizní pořady

Kronawiter, M.: *Drei Selige für Bayern? Der mühsame Weg zur Ehre der Altäre.*

Bayerisches Fernsehen 2007.

Reischl, V.: *Není Hietler jako Hitler.* Česká televize 2006.